

LUNDS
UNIVERSITET

Vardagsrasismens ansikte

En narrativanalys av afrosvenska kvinnors uttryck för upplevd rasism ur ett vardagsrasistiskt
perspektiv

Josefin Aldegren

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRSG31
Termin: Hötterminen 2014
Handledare: Lina Sturfelt & Andrea Karlsson

Abstract

Det huvudsakliga målet med uppsatsen är att med hjälp av narrativanalys undersöka hur afrosvenska kvinnor i Sverige, genom berättelser tagna från Instagram kontot "Svartkvinna" och dokumentären Raskortet, ger uttryck för en upplevd vardagsrasism. Vardagsrasism är ett teoretiskt begrepp utvecklat av forskaren Philomena Essed, vars innebörd liknas med vardaglig underordning. Begreppet är ett värdefullt instrument vilket identifierar rasism som en process där ett oavbrutet, ofta omedvetet, utövande av makt inkluderas och grundas på vithetens privilegier. Uppsatsens material demonstrerar hur afrosvenska kvinnors vardag består av en vardagsrasism som tas till uttryck genom positiva och negativa kommentarer och genom exotifiering, objektifiering och bekönad rasism. Den tillskriver afrosvenska kvinnor vissa egenskaper och tillåter vita svenskar att definiera kvinnornas tillhörighet. Vardagsrasismen förnekas samtidigt som den tas för given och afrosvenska kvinnor hamnar i skuld till den och bär ansvar för den. Den är diffus och oåtkomlig samtidigt som den i allra högsta grad existerar i Sverige. Den bibehåller ojämna maktförhållanden mellan vita svenskar och afrosvenskar, och förespråkar därmed människors olika värde.

Nyckelord: Rasism, vardagsrasism, bekönad rasism, afrosvenska kvinnor, objektifiering, exotifiering, rasifiering, narrativanalys.

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
1.1	Syfte och frågeställningar	6
1.2	Material och avgränsningar	7
1.2.1	Dokumentären Raskortet	7
1.2.2	Instagram och ”Svartkvinna”	9
2	Teori och metod	13
2.1	Vardagsrasism enligt Philomena Essed	14
2.2	Teun A. van Dijks narrativanalys	18
3	Tidigare forskning	21
4	Analys av primärmaterial	26
4.1	Skönhetsidealets uteslutning av afrosvenska kvinnor	26
4.2	Stereotypa föreställningar om afrosvenska kvinnor	32
4.3	Afrosvenska kvinnors tillskrivna tillhörighet	36
5	Vardagsrasismens ansikte	43
	Referenser	46

1. Inledning

Under 2014 har debatten om rasism gentemot afrosvenskar tagit större plats i den svenska offentligheten. Allt fler människor har höjt sina röster och krävt att diskussionen om rasism ska ifrågasätta de stereotypa föreställningar om afrosvenskar som existerar i Sverige och därmed belysa de fördomar som många afrosvenskar på grund av hudfärg och utseende stöter på i vardagen. Problem som vita svenskar inte utsätts för då de tillhör normen, både inom den svenska kontexten men även inom den västerländska. Den svenska självbilden har länge antytt att Sverige är ett land där rasism inte existerar, i Sverige är alla människor välkomna och något förtryck på grund av ”ras”, etniskt eller kulturell tillhörighet eller religion finns inte. Sverige har länge varit antirasisternas förebild. Något som har styrkt denna självbild är faktumet att Sverige stod utanför kolonialismen och dess uppdrag att civilisera människor, och därmed anses det inte existera några (post)koloniala strukturer här idag. Självbilden har börjat ifrågasättas allt mer och nya rum som välkomnar diskussionen har öppnats.

2014 inleddes med en rapport utgiven av Mångkulturellt centrum vid namn *Afrofobi - en kunskapsöversikt över afrosvenskars situation i Sverige*. Rapporten visade att hatbrotten mot afrosvenskar ökade med 24 % under perioden 2008-2012 i Sverige och att afrosvenskar måste gå på tre gånger så många arbetsintervjuer för att få samma anställning som en vit människa.¹ Rapporten och likväl frågan om förtrycket gentemot afrosvenskar har diskuterats på diverse stora tidningars kultur- och ledarsidor² där många röster tagit plats men det är på de sociala medierna som debatten verkligen tagit fart. Sociala medier har skapat olika rum för den antirasistiska debatten där även privatpersoner kunnat bli delaktiga, och där informationen lätt sprids vidare till andra sociala medieplattformar för att därmed nå ut till en stor del av Sveriges befolkning. Rummet - en separatistisk hemsida som drivs av fyra icke-vita skribenter - skriver om hur det svenska samhället förankrar sig i en postkolonial idétradition där rasifierade

¹ *Afrofobi: en kunskapsöversikt över afrosvenskars situation i dagens Sverige*, Mångkulturellt centrum, Tumba, 2014.

² Yifter-Svensson, Fili, ”Det var lite lättare att andas under 2014”, *Svenska Dagbladet*, 2015-01-02,

människor är de mest utsatta. De själva beskriver sajten som ”en plattform för samtal, diskussion och analys för feminister och antirasister som rasifieras”³. Det vill säga att hemsidan är en plattform där endast icke vita människor publiceras då det finns ett behov av nya perspektiv för att kunna föra debatten om antirasism och rasism vidare. Ett annat socialt medieforum vars popularitet varit stor under 2014 med möjlighet att nå ut till många människor är Instagram, där ett konto vid namn ”Svartkvinna” publicerar korta berättelser som skildrar upplevelser om hur det är att vara afrosvensk kvinna i Sverige. Kontot har under 2014 blivit en motpol till den vita feminism som genomsyrat den svenska debatten under lång tid och belyser den sexism som rasifierade afrosvenska kvinnor upplever. Dokumentären ”Raskortet” av Osmond Karim och Marie Holmberg Karim sändes i SVT under första delen av 2014, och även den var en stor faktor till att diskussionerna kring rasism mot afrosvenskar ökade. I Raskortet berättar 9 svenskar om hur det är att vara svart i Sverige, ett land där majoriteten av befolkningen är vit och där vithetsnormen genomsyras samhället. Det blev den mest delade dokumentären på SVT Play under året⁴ vilket bevisar den genomslagskraft den hade och hur ämnet rasism påverkar det svenska folket.

Då sociala medier blivit en så betydelsefull plattform för människor att uttrycka åsikter och skapa diskussion kring rasism och sexism är det Raskortet och ”Svartkvinna” som utgör uppsatsens primärmaterial och som därmed ligger i fokus för uppsatsens analys. Det perspektiv som kommer följa uppsatsens analys är vardagsrasism, ett begrepp som är utvecklat av forskaren Philomena Essed.⁵ Det som ligger i uppsatsens fokus är att undersöka att rasism mot afrosvenska kvinnor inte endast är något institutionellt. Den kommer till uttryck inom de mest vardagliga händelser som exempelvis när en är ute på promenad eller tar en kaffe med några vänner på ett kafé. Den är således inte alltid självklart för alla människor och kan ibland vara positivt menad, men bidrar likväl till en objektifiering av människan. Det ligger också i mitt intresse att visa hur rasism är bekönat, det vill säga att rasifierade kvinnor upplever ett förtryck baserat på intersektionen mellan etnicitet och kön, och att objektifieringen av

³ Backström, Kyeyune, Valerie, Diaz, Astorga, Camilla, Kiros, Judith och Quezada, Echeverria, Mireya, *Vilka är rummet*, senast hämtad 2015-01-12.

⁴ Yifter-Svensson, Fili, ”Det var lite lättare att andas under 2014”, *Svenska Dagbladet*, 2015-01-02,

⁵ Essed, Philomena, *Understanding everyday racism: an interdisciplinary theory*, Sage, Newbury Park, 1991.

afrosvenska kvinnor omfattar en sexualisering och en exotifiering som skiljer sig från objektifieringen av vita kvinnor.

Det ligger inte i min ambition att på något vis föra afrosvenska kvinnors talan genom denna uppsats. Uppsatsen syftar inte heller till att på något vis förminska rasifieringen av afrosvenska män, eller andra människor i Sverige som upplever rasifiering på grund av utseende och etnisk bakgrund. I uppsatsen gör jag således inga anspråk på att uttrycka mig för alla afrosvenska kvinnor, utan vill undersöka det som mitt material ger uttryck för och vad kvinnorna som kommer till tals genom mitt material vill påvisa. Det är inte eller min avsikt att genom uppsatsen framställa det som att afrosvenska kvinnors vardag enbart består av rasism och förtryck. Men människor måste fortsätta försöka slå hål på föreställningen att hudfärg och kön spelar roll - slå hål på föreställningen att en viss hudfärg och ett visst kön tillskriver en människa vissa egenskaper. Där är min uppsats ett bidrag till detta arbete.

1.1. Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte att undersöka hur afrosvenska kvinnor i Sverige, genom det valda primärmaterialet, ger uttryck för en upplevd vardagsrasism. Uppsatsens sekundära syfte är att undersöka hur afrosvenska kvinnor genom primärmaterialet ger uttryck för en bekönad rasism, då detta begrepp är en stor del av konceptet vardagsrasism. Uppsatsens primärmaterial består av berättelser från Instagram kontot "Svartkvinna" och dokumentären Raskortet, som båda representerar hur debatten om rasism utvecklats i Sverige under 2014. Uppsatsen ska försöka bidra med ett perspektiv på hur vardagsrasism genom sin rutinmässiga praktik genomsyrar delar av det svenska samhället.

- Hur ger afrosvenska kvinnor i Sverige, genom uppsatsens valda primärmaterial, uttryck för en upplevd vardagsrasism?
- Hur ger afrosvenska kvinnor i Sverige, genom uppsatsens valda primärmaterial, uttryck för en bekönad rasism?

1.2 Material och avgränsningar

Under följande avsnitt presenteras dokumentären Raskortet och Instagram kontot ”Svartkvinna”, som utgör uppsatsens primära material. Även de avgränsningar som gjorts av materialet presenteras, samt hur materialet samspelar med uppsatsens valda teori och metod.

1.2.1 Dokumentären Raskortet

I dokumentären Raskortet, som är regisserad och producerad av Osmond Karim och Marie Holmberg Karim, intervjuas nio svenskar om hur det är att vara svart i Sverige.⁶ Svenskarnas erfarenheter av rasism blir belysta och dokumentären hjälper till att framställa hur ett mönster av vardagsrasism produceras i dagens Sverige. Personerna i dokumentären beskriver hur deras vardag ser ut och hur denna vardag innehåller fördomar, förtryck och intolerans vars existens många gånger förnekas av både de själva och människor i deras omgivning. De beskriver hur de alltid måste hålla sin gard uppe för att skydda sig mot rasism och kunna leva ett liv som stämmer överens med den svenska normen. Det diskuteras hur intervjupersonerna förhåller sig till den rasismen som de upplever och hur de kommer tillrätta med den, genom att förneka den eller konfrontera den. Dokumentären illustrerar hur debatten om rasism i Sverige har utvecklats till en diskussion som behandlar vem som definierar rasism och vilka som har företräde att tolka begreppet. Begreppet rasifiering introduceras i dokumentären och har börjat synas allt mer i debatten för att markera att det är utifrån en människas kroppsliga egenskaper som hudfärg, hårfärg och ansiktsdrag som kränkningar och diskriminering sker. Syftet med dokumentären är att belysa frågor som blivit mer aktuella i dagens Sverige och uppmana till samtal.⁷ För att föra diskussionen om diskrimineringen av afrosvenskar vidare har dokumentären visats i SVT och används numera i pedagogiskt syfte, där filmen visas på skolor för elever i årskurs 8 och uppåt.⁸ De nio män och kvinnor som intervjuas i dokumentären är människor som ingår i den

⁶ Lagerström Louise, *Raskortet Filmhandledning*, Föreningen Film för Framtiden, 2014, s. 1.

⁷ Ibid, s. 1.

⁸ Ibid, s. 8.

svenska medelklassen. Alla är välutbildade människor i offentliga positioner, som är väl etablerade inom sina respektive yrken.

Det primära materialet som uppsatsen presenterar och analyserar består av videoklipp ur dokumentären Raskortet, avgränsat till de delar av dokumentären där de tre kvinnorna Victoria, Astrid och Tandi blir intervjuade. Deras identitet är offentlig i dokumentären men det är inget som har relevans för uppsatsens analys och därför nämns bara kvinnorna vid förnamn. Anledningen till att materialet är avgränsat till att endast beröra intervjuerna med dessa tre kvinnor är för att jag i uppsatsen vill undersöka den vardagsrasism som afrosvenska kvinnor upplever på grund av intersektionen mellan hudfärg och kön. Victoria, Astrid och Tandi är de kvinnor i dokumentären vars intervjuer är djupgående och vars berättelser är centrala i Raskortet, vilket är ytterligare en anledning till materialets avgränsning. Med det sagt så är det inte min avsikt att förminska rasifieringen av afrosvenska män, men det ligger inte i uppsatsens syfte att analysera deras berättelser. Avgränsningen av dokumentären passar även ihop med mitt andra primärmaterial som är Instagram kontot ”Svartkvinna”, där alla av de berättelser som valts ut är berättade ur afrosvenska kvinnors perspektiv på rasifiering. De utvalda intervjuerna stämmer även väl överens med den utvalda teorin där begreppet vardagsrasism teoratiseras och analyseras, eftersom de intervjuade kvinnorna berättar om händelser och upplevelser som beskriver vardagliga situationer. Dokumentären samspelar även med uppsatsens metod som är en narrativ analys. Detta eftersom kvinnorna som intervjuas berättar om händelser och upplevelser som är uttryck för den rasifiering som afrosvenska kvinnor drabbas av i Sverige, uttryck som är i fokus för uppsatsens analys.

Det finns i min medvetenhet att dokumentären är skapad för att visa hur afrosvenskar blir rasifierade och därmed skildra hur det existerar ett förtryck och rasism gentemot svarta människor i Sverige. Producenten och regissören vill belysa problemen med rasism ur afrosvenskars perspektiv vilket gör att dokumentären blir vinklad och undersökningen blir således begränsad till endast den aspekten. Denna begränsning förutsätter emellertid inte att uppsatsens analys skulle bli bristande eftersom det är de afrosvenska kvinnornas perspektiv och uttryck om rasifiering som står i centrum för analysen.

1.2.2 Instagram och ”Svartkvinna”

Instagram är en mobilapplikation och ett socialt medieforum för foto och videodelning. Användningen går ut på att ta en bild eller spela in en video, lägga på ett filter och sedan publicera inlägget så att människor som följer användaren ser inlägget på ett så kallat flöde. Möjligheten att sprida vidare inlägget via sociala medier såsom Facebook, Twitter, med mera existerar, vilket innebär att spridningen kan bli enorm och människor över hela världen kan ta del av inlägget. Instagram används aktivt av privatpersoner över hela världen, av företag, organisationer och politiska partier som vill dela innehåll från deras vardag, nå ut med information, belysa orättvisor eller sprida politiska budskap. En användare kan ha flera konton och det finns inga krav på att användaren ska uppge sin identitet på den kontosida där bilderna publiceras. På grund av detta finns det många konton där användaren är anonym och det inte framkommer vem som skapat konton eller vem som publicerar inläggen.

”Svartkvinna” är en anonym⁹ användare på Instagram som publicerar korta berättelser som inlägg, berättelser i form av kommentarer eller dialoger, från verkliga händelser som afrosvenska kvinnor varit med om. Syftet med ”Svartkvinna” är att ”belysa den objektifiering, sexualisering och exotifiering som svarta kvinnor utsätts för i vardagen i Sverige och vilka rasistiska strukturer det leder till”¹⁰. Människor som identifierar sig som svarta kvinnor och som upplevt att de blivit behandlade rasistiskt, sexistiskt eller att de har exotifierats av en eller flera personer skickar in en beskrivande text av situationen de varit med om, för att sedan låta skaparen av kontot återberätta händelsen i form av en kort berättelse. Inläggen beskrivs i jag-form, berättande utifrån kvinnan som varit med om händelsen. Kvinnorna som skickar in sina berättelser till ”Svartkvinna” är anonyma men genom vissa berättelser kan det listas ut att en kvinna är exempelvis student och att en annan arbetar som sjuksköterska, men deras identitet avslöjas aldrig. Faktumet att kvinnornas identitet inte avslöjas eller att ”Svartkvinna” inte skriver ut sin egen identitet på kontot har ingen betydelse för uppsatsen, det som är viktigt för analysen är att materialet belyser kvinnor som blivit utsatta för kränkningar

⁹ Ndow Norrby, Fanna. 2014. *“Det är jag som är Svartkvinna”*, senast hämtad 2015-01-12. ”Svartkvinna” har gått ut i media med sin identitet, men den kommer inte publiceras i uppsatsen då den inte har någon relevans för uppsatsens analys.

¹⁰ *“SvartKvinna”*, Instagram konto tillhörande Svartkvinna, senast hämtad 2015-01-12.

på grund av sin hudfärg och sitt kön. Nästan alla inlägg avslutas med ett snedstreck som efterföljs av en beskrivning på personen som kränkt och ibland även platsen och året där händelsen utspelade sig. Det är värt att nämna att inte heller personen som utfört kränkningen får sin identitet avslöjad.

Materialets begränsningar är jag väl medveten om. Faktumet att följarna till "Svartkvinna" får begränsat med information om situationen som beskrivs i berättelserna gör att bara en aspekt av händelsen blir belyst. Vilket inte utgör ett problem för uppsatsens analys, då det är just den aspekten som berättelserna uttrycker som ska undersökas i uppsatsen. "Svartkvinnas" trovärdighet kan också ifrågasättas då följarna inte får någon information om de involverade personerna. Detta förnekar emellertid inte faktumet att berättelserna som publiceras blir ett offentligt uttryck för den diskriminering afrosvenska kvinnor utsätts för i Sverige. Instagram blir en portal där människor ser vilket förtryck afrosvenska kvinnor kan utsättas för. "Svartkvinna" i relation till dokumentären Raskortet, där offentliga kvinnor belyser liknande förtryck, gör att de publicerade berättelserna blir mer trovärdiga.

Instagram är en plattform där människor väldigt enkelt kan publicera och sprida information och åsikter som når ut till en stor publik, och är därmed är i dagens samhälle ett socialt medier som påverkar människor i stor utsträckning. Således blir det en plattform där offentliga uttryck sätts i en bredare kontext. Omkring 300 miljoner människor världen över använder Instagram¹¹ vilket innebär att det blir ett av de mest inflytelserika sociala medierna idag. "Svartkvinna" har 31 000 följare och är ett publikt konto¹² vilket betyder att alla användare på plattformen kan följa kontot och alla användare kan besöka kontot och se inläggen som publiceras. Det här i relation till att "Svartkvinna" använder sig av Instagram för att belysa de problem som afrosvenskar utsätts för i vardagen gör att budskapet att rasism och diskriminering är fel når ut till fler människor än vad den tidigare forskningen om vardagsrasism och diskriminering av afrosvenskar har gjort. I min mening berör primärmaterialen även människor på ett mer personligt plan än vad den tidigare forskningen gör eftersom Instagram är en stor del av människors vardag. Instagram är även lättillgängligt då det är ett forum som används mobilt, och de som läser berättelserna som publiceras på "Svartkvinna" får en direkt

¹¹ Instagram, "Press News", senast hämtad 2015-01-12.

¹² "SvartKvinna", Instagram konto tillhörande Svartkvinna, senast hämtad 2015-01-12.

inblick i hur afrosvenska kvinnor i samtida Sverige kan uppleva sin vardag. Då Instagram är en stor del av människors vardag och faktumet att ”Svartkvinna” exemplifierar de kränkningar som svarta kvinnor utsatt för i vardagliga sammanhang, överensstämmer även det här materialet väl med min teori av Essed som teoratiserar och analyserar begreppet vardagsrasism. Precis som det föregående materialet som presenterades ovan är anekdoterna från ”Svartkvinna” förenliga med uppsatsens metod, då de är berättelserna som står i fokus för uppsatsens analys.

Under augusti 2014 anordnade ”Svartkvinna” en temavecka vid namn ”Svartman”, där berättelser av afrosvenska män publicerades på kontot. Detta av anledningen att belysa rasifieringen av afrosvenska män i Sverige.¹³ Av 195 publicerade berättelser tillhör 19 stycken temaveckan ”Svartman”. Dessa 19 berättelser kommer således inte vara föremål för studiens analys, då uppsatsen ska behandla upplevelser berättade av afrosvenska kvinnor. Av de 195 resterande berättelserna har uppsatsen avgränsats till att analysera 12 stycken. Många av berättelserna som publicerats på ”Svartkvinna” uttrycker liknande upplevelser och för att avgränsa studien har endast 12 stycken valts ut. Fyra stycken av dessa tolv presenteras i en fotnot, och syns därmed inte analysens flytande text. Detta för att påvisa hur många av berättelserna beskriver liknande uttryck för vardagsrasism. De utvalda 12 berättelserna genomsyras av snarlika teman, och påvisar hur vardagsrasism tas till uttryck genom olika typer av kränkningar. I relation till dokumentären Raskortet anses materialet vara tillräckligt för att uppnå uppsatsens syfte.

Uppsatsen ska analysera de uttryck där rasismen är svår att tyda eftersom den är dold i sina formuleringar, där det är min uppgift att förtydliga hur uttrycken har en vardagsrasistisk innebörd. Min undersökning ska således bestå av berättelser där objektifieringen och rasifieringen av afrosvenska kvinnor inte är självklar för alla, för att därmed försöka undersöka det underliggande förtrycket som existerar i vardagen. Berättelser där n-ordet används, eller där sexistiska svärord används kommer inte vara föremål för uppsatsens analys då dessa ord är självklart kränkande. Uppsatsen kommer således inte analysera varför exempelvis n-ordet är ett ord som bidrar till en rasistisk struktur, eller huruvida n-ordet kränker afrosvenskar. Det är inte desto mindre viktigt att belysa hur ett rasifierat språkbruk utgör en stor del av många afrosvenska kvinnors

¹³ Ibid.

vardag och hur viktigt det är att människor förstå varför det inte ska användas, men det ligger inte i uppsatsens syfte att analysera.

2. Teori och metod

Här nedan presenteras den teori och den metod som kommer följa genom uppsatsens analys. Det teoretiska perspektiv som kommer användas är en version av kulturrasism¹⁴ vid namn *vardagsrasism* utvecklad av den holländska forskaren Philomena Essed. Essed är forskare vid University of Amsterdam och har teoriserat begreppet vardagsrasism genom att analysera hur kvinnor med afrikanskt påbrå, bosatta i Nederländerna och USA, upplever hur en bekönad rasism existerar i dessa länder, och hur den kommer till uttryck. Hon menar att rasism hör samman med samhällets strukturer och de historiska omständigheter som präglat samhället, den är därmed socialt konstruerad. Vardagsrasism handlar om upprepade vardagliga beteenden som vidmakthåller ojämlikheter mellan vita och icke vita människor. Detta återskapar historiska ordningar som exempelvis kolonialismen och får konsekvenser för enskilda individer i deras vardagsliv. Vardagsrasism består således av en mängd återkommande beteenden som bildar ett mönster som går att relatera till koloniala strukturer och den vita överhögheten som i sin tur går att relatera till dagens ojämlika förhållanden mellan människor.¹⁵ För att kunna bryta detta mönster är det enligt Essed viktigt att studera hur rasism är en ingrediens av människors vardagsliv. Under avsnittet Vardagsrasism förklaras Esseds teori mer grundligt samt förklaras det hur perspektivet kommer att användas i analysen och varför perspektivet samspelar med uppsatsens syfte.

Metoden som kommer appliceras på materialet och genomsyra uppsatsens analys är en narrativanalys av Teun A. van Dijk. van Dijk ser narrativ som en diskursiv genre och använder sin narrativa analys för att studera hur vardagliga konversationer och berättelser om minoriteter kan reproducera rasism. För att kunna förstå hur berättelser och narrativ bidrar till reproduktionen av rasism krävs det en förståelse för vad narrativ är för något. Enligt van Dijk består berättelser av olika episoder som uttrycker erfarenheter och sociala och kulturella aspekter som bidrar reproduktioner av kunskap,

¹⁴ Hübinette, Tobias, Hörnfeldt, Helena, Farahani, Fataneh & León Rosales, René (red.), *Om ras och vithet i det samtida Sverige*, Mångkulturellt centrum, Tumba, 2012, s. 90.

¹⁵ Essed, Philomena, *Diversity: gender, color, and culture*, University of Massachusetts Press, Amherst, 1996. s. 6.

normer, attityder och värderingar i samhället. Därmed kan berättelser även bidra till reproduktionen av rasism. För att förklara hur berättelser om minoriteter bidrar till denna reproduktion har van Dijk utvecklat ett narrativt schema som kommer vara föremål för uppsatsens metod. Uppsatsens metod kommer dock skilja sig från hur van Dijk tillämpar den. Eftersom uppsatsens material består av berättelser av afrosvenska kvinnor om deras upplevelser av rasism kommer metoden anpassas till uppsatsens syfte. Mitt mål med uppsatsen är att undersöka afrosvenska kvinnors berättelser och se hur dessa är ett uttryck för upplevd vardagsrasism, och i sin tur hur dessa berättelser visar på reproduktionen av rasism.¹⁶

Under avsnittet Narrativanalys presenteras och förklaras van Dijks metod utförligt. Hur metoden kommer att användas i analysen och varför metoden interagerar med uppsatsens syfte förklaras likväl.

2.1 Vardagsrasism enligt Philomena Essed

För att förstå konceptet om vardagsrasism menar Philomena Essed att det är viktigt att förstå rasism som en socialt konturerad ideologi, ett strukturellt problem och en fråga om kulturell dominans som är inbäddat i den sociala ordningen. Rasism är en process som skapas och förstärks genom vardagliga rutiner och praktiker och därmed är rasism ett vardagligt problem.¹⁷ Det är viktigt att förstå den sociala kontext som omfattar den nutida rasismen och hur rasism som ideologi och struktur har förändrats över tid. Idén om rasism härstammar från 1900-talets rasideologi och tanken att det fanns olika ”raskategorier” där den vita europeiska människan tillhörde den överlägsna ”rasen”. Den vita överhögheten rättfärdigade kolonialismen, den transatlantiska slavhandeln och slaveriet av Afrikaner som existerade i åtskilliga länder, och gjorde det naturligt för vita att regera över icke vita.¹⁸ Den vita överhögheten under kolonialtiden handlade om att civilisera ”den andre” så gott som det gick. Idag har diskursen om ”den andre” förändrats enligt Essed och blivit mer sofistikerad. Istället för att omfatta en biologisk underlägsenhet handlar rasism idag om kultur och etnicitet.¹⁹ Idag handlar diskursen om

¹⁶ Teun A. van Dijk, ”Stories and Racism”, I Mumby, Dennis K. (red.), *Narrative and social control: critical perspectives*, Sage Publications, Newbury Park, Calif., 1993, s. 122-123.

¹⁷ Essed, 1991, s. 10.

¹⁸ Essed, 1996, s. 6.

¹⁹ Ibid, s. 7.

etnicitet och nationell identitet där den nationella kulturen riskerar att bli utbytt mot den invandrande kulturen. Essed benämner detta som "ethnocentrism"²⁰, där människor fördömer andra kulturer utefter sina egna normer. I dagens samhälle är det fortfarande den europeiska moderniteten som räknas till hegemonin då det är den europeiska kulturen som räknas till normen och som därmed dominerar. Istället för en rashierarki råder det en kulturell hierarki, där de vita majoritetssamhällena anses vara överlägsna. Det pratas inte längre om "raser" i någon biologisk mening, att det vetenskapligt existerar någon vit överhöghet är oacceptabelt att nämna. Men att prata om etniska minoriteter som problematiska grupper och som människor vars kultur inte riktigt passar in i den europeiska sociala ordningen anses vara mer accepterat.²¹ Idag kopplar människor ihop vissa egenskaper med etnicitet eller kultur, etniska grupper representerar vissa "typer" av människor vars kultur hindrar de från att assimileras till det västerländska samhället på ett korrekt sätt och därav hotar utvecklingen av den nationella (europeiska) kulturen.²² Något som kan återkopplas till kolonialtidens tankar om rashierarkier och uppdraget att civilisera "den andre".

Vardagsrasism handlar alltså om en dominerande grupps överlägsenhet gentemot en underordnad minoritetsgrupp och hur detta uttrycks i det vardagliga livet.²³ Essed uttrycker dock att det är viktigt att skilja på rasism och vardagsrasism. Hon menar att "everyday racism is racism, but not all racism is everyday racism"²⁴. Det är vanligt att rasism i allmän mening associeras med händelser som exempelvis hatbrott i form av våld eller extremt förtryck vilket gör det svårt för människor att se den gömda formen av rasism. Essed menar att det är viktigt att inte reducera rasism till endast det extrema, att inse att rasism är något som finns gömt inom de mest vardagliga praktiker. Vardagsrasismen existerar inom så pass alldagliga och familjära praktiker att den är väldigt svår att sätta fingret på, den ter sig ofta i dolda uttryck vilket leder till att den

²⁰ Ibid, s. 22.

²¹ Ibid, s. 89-90.

²² Ibid, s. 22.

²³ Essed, Philomena. 2005. "Vardagsrasism". I Paulina de los Reyes & Masoud Kamali (red.), *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, 71–94. SOU 2005:41. Stockholm: Fritze, s. 72.

²⁴ Essed, 1991, s. 3.

normaliseras och därmed upprätthåller rasorättvisor.²⁵ Konceptet om vardagsrasism består av två aspekter enligt Essed. Den ena aspekten är föreställningen om rasism och den andre är föreställningen om vardagen.²⁶ Föreställningen om vardagslivet hänvisar till en värld där vi människor existerar fysiskt och socialt. Det är en välbekant värld som människan socialiseras in i. Med andra ord är vardagen ett system som existerar genom en social process, som baseras på förväntningar och föreställningar om vad vardagen är, som tas för givna.²⁷ Vardagslivet är enkelt sagt en rutin. Vardagsrasism är följaktligen integreringen av rasism i det vardagliga livet, genom praktiker och beteenden som är förväntade, som inte ifrågasätts och därmed ses som normala av den dominerande gruppen. När rasistiska föreställningar och praktiker genomsyrar vardagslivet och blir en del av den vardagliga rutinen, reproducerar detta system en vardagsrasism som upprätthåller ojämna maktrelationer mellan grupper inom den sociala ordningen.²⁸

Konceptet opponerar sig mot synen att rasism är ett individuellt problem, att det handlar om vem som är rasist eller inte. Essed menar att enskilda individers diskriminerande handlingar i vardagen ska ses som en praktik som genomsyrar hela samhället. Begreppet består av både strukturella och institutionella praktiker av rasdiskriminering som kommer till uttryck genom individers erfarenheter av diskriminering. Erfarenhet är ett centralt begrepp för att förstå vad vardagsrasism handlar om eftersom upplevelser av rasism belyser hur vardagsrasismen ofta handlar om dolda uttryck och praktiker som ofta förnekas eller förmildras av grupperna i maktposition. Eftersom de rasistiska uttrycken ofta är dolda är det ofta lätt att förneka dess existens. Människor blir besvärade av att höra att de upprätthåller en rasistisk praktik oavsett hur deras roll som individ ser ut i sammanhanget. Det drar ofta fokus från sakfrågan, den som upprätthållit en rasistisk praktik lägger fokus på att hen blivit anklagad för att vara rasist istället för att reflektera över vad hen sagt eller gjort som uppfattats som rasistiskt. En av vardagsrasismens huvudformer går ut på att den förnekas och ofta beskylls hen som upplevt diskrimineringen för att vara överkänslig.²⁹

²⁵ Essed, i de los Reyes & Kamali (red.), s. 74.

²⁶ Essed, 1991, s. 37.

²⁷ Ibid, s. 47-49.

²⁸ Ibid, s. 50.

²⁹ Essed, i delos Reyes & Kamali (red.), s. 75f.

Essed liknar även vardagsrasism med vardagssexism, en likhet hon drar mellan båda begreppen är att de är socialt konstruerade, och båda ger rum för en objektifiering av människan. Hon menar att mörkhyade kvinnor osynliggörs när de jämförs med vita kvinnor. Denna intersektion mellan rasism och sexism benämner Essed som bekönad rasism.³⁰ Genom begreppet bekönad rasism menar Essed att mörkhyade kvinnor upplever en rasism som är strukturerar av könsroller. Hon anser att mörkhyade kvinnor genom historien framställts som exotiska och sexuellt lättillgängliga, och att det finns ett antagande att deras självständighetsprocess inte är lika utvecklad jämfört med vita kvinnors.³¹ Detta kan kopplas tillbaka till slaveriet, och hur mörkhyade kvinnor framställdes som starka, dominanta och sexuellt lösaktiga, och därmed ansågs det rätt att sätta de i slavarbete. Denna bild av mörkhyade kvinnor motsätter sig den patriarkala bild av vita medelklass kvinnor som svaga och passiva människor, där behovet av en man vid sin sida var stort.³²

Konceptet är ett viktigt instrument för att se hur vardagsrasism som process inbegriper ett oavbrutet och ofta omedvetet utövande av makt som grundar sig i den vita överhögheten och att de europeiska kulturernas företrädare tas för givna. Essed sammanfattar processen genom att uttrycka att vardagsrasism socialiserar rasistiska föreställningar, som införlivas i rutinmässiga praktiker. Dessa praktiker innehåller rasistiska implikationer som normaliseras och underliggande rasmässiga och etniska relationer aktualiseras. Rasismen verkar i vardagen genom att grupper marginaliseras i samhället, deras tillskrivna egenskaper som baseras på etnicitet eller kultur ses som ett problem och därmed skapas det ett motstånd mot gruppen.³³

2.2. Teun A. van Dijks narrativanalys

Teun A. van Dijks narrativanalys av berättelser från vardagslivet om etniska minoriteter är en del av ett projekt om den diskursiva reproduktionen av rasism i vita, europeiska

³⁰ Ibid, s. 76.

³¹ Essed, 1991, s. 30-31.

³² Ibid, s. 32.

³³ Essed, i de los Reyes & Kamali (red.),s. 80.

samhällen.³⁴ Rasism enligt van Dijks tolkning, i likhet med Philomena Esseds tolkning, är ett system där vita grupper dominerar icke vita grupper. van Dijk benämner rasism som etniskt dominans och förstås som makt missbruk av västerländska grupper. Detta maktmissbruk gynnar de vita i samhället rörande aspekter så som arbetsmarknaden, sjukvård, medborgarskap, utbildning och allmän respekt. Precis som Essed uttrycker i sin teori om vardagsrasism så kan rasism förklaras som institutionell diskriminering på makronivå som leder till social ojämlikhet, likväl som rasism kan förefalla på mikronivå genom uttryck i vardagliga praktiker. Narrativ involverande etniska minoriteter är en form av ett diskursivt samspel vilket markerar berättarnas förutfattade meningar beträffande en viss etnisk grupp. Parallellt implementerar och legitimerar berättarna sin egna kunskap och sina egna attityder gentemot etniska minoritetsgrupper och bidrar därmed till etniska fördomar som i sin tur ligger till grund för förtryck och således leder till ojämlikhet mellan människor.³⁵

Eftersom uppsaten ska analysera afrosvenska kvinnors upplevelser av rasism, det vill säga deras narrativ om upplevd rasism och hur dessa upplevelser blir uttryck för reproduktionen av vardagsrasism, kommer metoden användas på ett annorlunda vis jämfört van Dijks användning. van Dijks användning av narrativanalys syftar till att analysera narrativ om etniska minoriteter av vita människor, och därmed se hur narrativen bidrar till en rasistisk diskurs. Nedan förklaras van Dijks definition av narrativ och även det narrativa schema som han utvecklat och således kommer användas i uppsatens analys.

För att skapa en förståelse för hur informella vardagliga berättelser kan bidra till reproduktionen av rasism krävs det en förståelse av vad ett narrativ är för något. van Dijk hävdar att berättelser är uttryck av episoder i livet och en episod representerar en händelse vilken äger rum i en specifik social situation.³⁶ En episod kan representera något som en människa sett, hört eller själv upplevt. Människor befinner sig konstant i ett stadium där de skapar nya episoder eller återupplever och uppdaterar gamla episoder.³⁷ Episoder konkretiserar hur vi människor tolkar olika händelser samt våra

³⁴ Teun A. van Dijk, i Mumby, (red.)1993. s. 121.

³⁵ Ibid, s. 122.

³⁶ Ibid, s. 124.

³⁷ Ibid, s. 124.

åsikter om det som hänt. Enligt van Dijk är de även organiserade av ett abstrakt schema som inkluderar kategorierna *Miljö*, *Deltagare* och *Händelser*; kategorier som även existerar i det narrativa schema som används för att analysera berättelser.³⁸ Det finns även en social och kulturell aspekt av narrativ, där berättelser kan användas för att övertyga lyssnaren och läsaren till något och kan därmed bidra till reproduktionen av kunskap, normer, föreställningar och värderingar i ett samhälle. Likväl kan narrativ användas för att kritisera, attackera och göra människor till åtlöje. Berättelser är därmed en av de största diskursiva genrerna inom reproduktionen av kultur och samhällsnormer, och spelar även en stor roll gällande legitimering av gruppers maktutövande gentemot andra grupper, som i sin tur leder till reproduktionen av rasism.³⁹ Enligt van Dijk är narrativ som inkluderar minoritets grupper även till för att övertala läsaren och lyssnaren. De är ofta argumenterande och berättas i syftet att övertyga människor om den slutsats som narrativen leder till.⁴⁰

Berättelser inkluderande minoritetsgrupper omfattar oftast narrativ som uttrycker personliga erfarenheter, vilket stämmer överens med uppsatsens valda material som består av berättelser som reflekterar afrosvenska kvinnors upplevelser. Enligt van Dijk innehåller berättelser om minoriteter oftast negativa slutsatser, där minoritetsgruppen generaliseras på grund av de stereotypa egenskaper de anses ha. Det är berättaren, då tillhörande den vita majoriteten, som oftast blir det självdefinierade offret i historien.⁴¹ Även om mitt material består av berättelser av afrosvenska kvinnor och deras upplevelser av rasism syns det tydligt hur de blir bemötta med generaliseringar som begrundar sig i stereotypa egenskaper, där den vita människan som utför kränkningen drar negativa slutsatser om afrosvenskar och afrosvenska kvinnor och ofta utgör sig själv till offret i historien.

van Dijks narrativa schema består av fem kategorier; (1)*Kontext*, (2)*Händelse*, (3)*Komplikation*, (4)*Utvärdering* och (5)*Slutsats*.⁴² Detta schema kommer följa uppsatsens analys och appliceras på de utvalda berättelser från "Svartkvinna" och

³⁸ Ibid, s. 125.

³⁹ Ibid, s. 125.

⁴⁰ Ibid, s. 126.

⁴¹ Ibid, s. 126-127.

⁴² Ibid, s. 132f.

Raskortet, som utgör uppsatsens primärmaterial. Siffrorna kommer följa uppsatsens metod för att tydliggöra vilken kategori som identifieras i narrativets struktur. Kontexten (1) består av vilken miljö berättelsen utspelar sig i och hur många människor som är delaktiga i berättelsen. Händelse (2) beskriver det som händer i berättelsen, exempelvis vad människorna i historien gör för något. Komplikation (3) uttrycker det problem som uppstår i berättelsen, det som gör händelsen värd att berätta och i många fall avbryter det som händer. I vissa berättelser kan det uppstå flera komplikationer. Utvärdering (4) syftar till att analysera vilka känslor som parterna i berättelsen upplever. Denna kategori identifieras inte i alla berättelser och kan även förekomma innan komplikationen. Den sista kategorin analyserar vilka slutsatser (5) som dras utifrån berättelsen, vilket visar den poäng som berättaren vill framföra med sitt narrativ.⁴³ I uppsatsens fall kan det vara slutsatser som dras av både den afrosvenska kvinnan som berättar och andra människor som är delaktiga.

⁴³ Ibid.

3. Tidigare forskning

Under följande avsnitt presenteras den tidigare forskning som gjorts på området rasism och vardagsrasism gentemot afrosvenskar i Sverige. Den tidigare forskningen som valts ut är den som är mest relevant för uppsatsen och är det material som inspirerade mig till uppsatsens valda upplägg.

2007 publicerades Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (idag DO) en studie vid namn *Att färgas av Sverige - Upplevelser av diskriminering och rasism av ungdomar med afrikansk bakgrund i Sverige*. Studien sammanställdes med hjälp av Viktorija Kalonaitytė, Victoria Kawesa och Adiam Tedros och rapporten syftar till att kartlägga och synliggöra upplevelser av rasism av ungdomar med afrikanska bakgrund. Denna upplevda rasism och diskriminering visar sig ske både i form av institutionell diskriminering och vardagsrasism.⁴⁴ Författarna vill, till skillnad från uppsatsens undersökning, belysa förekomsten och utbredningen av hatbrott mot afrikanska grupper i Sverige, samtidigt anser de att diskriminering och rasism bör studeras utifrån det intersektionella perspektivet, i detta fall utifrån intersektionen mellan kön och etniskt bakgrund. Studiens metod är intervjuer av totalt 33 ungdomar med afrikansk bakgrund bosatta i någon av Sveriges tre storstäder, Stockholm, Göteborg och Malmö och studien är en del av diskrimineringsombudsmannens satsning mot gruppen afrosvenskar med syfte att mobilisera och stärka gruppen kring frågor som rör diskriminering och öka allmänhetens medvetenhet kring ämnet.⁴⁵ I studien framkommer det att det råder en etnifierad ojämlikhet i Sverige som har sin grund i en rasistisk diskurs, en diskurs som skapar och vidmakthåller stereotypa föreställningar om att exempelvis hudfärg är kopplas till vissa karaktärsdrag och till hur en människa är kapabel att utvecklas, kulturellt och intellektuellt.⁴⁶

⁴⁴ Kalonaitytė, Viktorija, Kawesa, Victoria & Tedros, Adiam, *Att färgas av Sverige: upplevelser av diskriminering och rasism bland ungdomar med afrikansk bakgrund i Sverige*, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Stockholm, 2007, s. 8.

⁴⁵ Ibid, s. 9f.

⁴⁶ Ibid, s. 7f.

I februari 2014 publicerades en rapport av Mångkulturellt centrum vid namn *Afrofobi - en kunskapsöversikt över afrosvenskars situation i dagens Sverige*. Rapporten framtog på uppdrag av Arbetsmarknadsdepartementet och syftet är att kartlägga den afrofobi som existerar i Sverige.⁴⁷ Begreppet afrofobi syftar på en fientlighet mot människor som ursprungligen kommer från Afrika söder om Saharaöknen och som därmed tillhör den afrikanska diasporan. Afrofobi kan komma till uttryck genom ett kränkande språkbruk, integritetskränkningar, uteslutningar från olika situationer, fysiska angrepp och diskriminering på arbets- och bostadsmarknaden.⁴⁸ Rapporten är användbar för uppsatsens undersökning då vardagsrasism är en reaktion på den afrofobi som existerar i Sverige. Rapporten visar statistik på hur hatbrotten mot afrosvenskar har ökat under 2008-2012, hur afrosvenskar diskrimineras på bostadsmarknaden, inom utbildningsväsendet och i arbetslivet.⁴⁹ Rapporten ger förslag på åtgärder som måste tas vid för att förbättra den afrofobi som råder i Sverige.

Ulrika Schmauch utfärdade 2006 en avhandling vid namn *Den osynliga vardagsrasismens realitet* som behandlar vardagsrasismens förekomst i Sverige. Genom sin avhandling vill hon visa hur olika uttryck för diskriminering kan se ut, framförallt i vardagslivet, gentemot unga afrosvenskar.⁵⁰ Genom intervjuer med afrosvenskar studerar Schumach hur vardagsrasismen kommer till uttryck och hur den hanteras. Hon finner, i likhet med uppsatsen, att den består av olika aspekter. Den kan röra sig om direkt diskriminering men även mer svårtydda kommentarer som gör vardagsrasismen svår att sätta fingret på. Precis som Philomena Esseds perspektiv så anser Schumach att de som försvarar sig mot vardagsrasism ofta misstänkliggörs och får ofta höra att de är överkänsliga.⁵¹ Detta leder till en tystnad om erfarenheter av rasism bland unga afrosvenskar som i sin tur försvårar motståndet mot rasism. Schumach finner genom sin undersökning att det finns tre olika motståndsstrategier som afrosvenskar använde i syfte att få vardagen att fungera. Den första strategin innebar att personen som upplevt rasism osynliggör händelsen, eller förnekar att det som upplevdes var rasistiskt över huvudtaget. Ansvaret läggs även ofta över på individen som blivit utsatt, att det som upplevs som rasistiskt är så på grund av afrosvenskens beteende och ger hen skulden.

⁴⁷ Mångkulturellt centrum, 2014.

⁴⁸ Ibid, s. 5.

⁴⁹ Ibid, s. 45f.

⁵⁰ Schmauch, Ulrika, *Den osynliga vardagsrasismens realitet*, Sociologiska institutionen, Umeå universitet, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2006. s 3.

⁵¹ Ibid, s. 145.

Den andra strategin innebär att människan som upplevt förtryck och utanförskap flyr från den ort där kränkningen tog plats och den tredje strategin tar kontroll över sina upplevelser och försöker försvara sig, antingen verbalt eller fysiskt.⁵²

I antologin *Om ras och vithet i det samtida Sverige*, sammanställd av Tobias Hübinette, Helena Hörnfeldt, Fataneh Farahani och René León Rosales, undersöks hur det existerar rasistiska strukturer i dagens Sverige. De menar att flertalet av den svenska befolkningen blundar för den diskriminering som icke-vita svenskar utsätts för samt för de privilegier som tillkommer att vara vit. Då vår fysiska kropp påverkar hur vi blir bemötta, betraktade och behandlade måste vi i Sverige börja tala om ras. Med begreppet ras menar författarna att det är ett socialt konstruerat begrepp som delar in människor i kategorier som utgår ifrån utseende. Detta spåras tillbaka till kolonialismens och det "vetenskapliga" rastänkandets tid, då vissa människor på grund av utseende kopplades till vissa kontinenter och vissa egenskaper. Ras är således något som görs, det upprätthålls på social och kulturell nivå men iscensätts även i all slags kommunikation. För att kunna förstå de samhällsproblem som handlar om rasism, segregation och diskriminering måste vi därmed börja tala om ras. Författarna skriver att om vi osynliggör rasbegreppets betydelse och påverkan på alla människors liv så blir det omöjligt för oss att förstå rasism, och de upplevelser av inkludering och exkludering som existerar utifrån utseende. Syftet med antologin är att utifrån ett kritiskt ras- och vithetsforsknings perspektiv belysa detta. I antologin skärskådar således tolv forskare med varierande akademisk bakgrund hur dagens Sverige ser ut.⁵³

Daphne Arbouz bidrar i antologin med en text som diskuterar vilka villkor som gäller för att inkluderas i svenskheten. Hon belyser den förvirring som kan uppstå genom att vara "blandad" i Sverige, där hon ifrågasätter gränsdragningen mellan vit och icke vit. Hon beskriver känslan som att "befinna sig mellan eller utanför etablerade normer och föreställningar kring kulturell och nationell identitet"⁵⁴. Detta mellanförskap vittnar om att Sverige misslyckas med att på riktigt vara det mångkulturella land som det statistiskt är, då det råder en norm för vem som räknas som svensk där många hamnar utanför på grund av utseende.⁵⁵ Hon betonar den färgblindhet som råder i

⁵² Ibid, s. 182f.

⁵³ Hübinette, Hörnfeldt, Farahani, & León Rosales, 2012.

⁵⁴ Arbouz, Daphne, 2012, "Vad betyder det att inte känns sig hemma där man är född och uppvuxen? Om mellanförskap i dagens Sverige" i Hübinette, Tobias, Hörnfeldt, Helena, Farahani, Fataneh & León Rosales, René (red.), *Om ras och vithet i det samtida Sverige*, Mångkulturellt centrum, Tumba. s.38.

⁵⁵ Ibid, s. 40.

Sverige och som blivit en del av den svenska antirasistiska normen, som osynliggör rasbegreppet och faktumet att det råder en diskurs där enbart vita betraktas som svenskar och vilka privilegier det medför.⁵⁶

Catrin Lundsström bidrag i antologin analyserar frågor om ras och vithet utifrån ett genusperspektiv. Hon använder det intersektionella förhållningssätten för att uppmärksamma hur människors liv formas utifrån olika skiftande maktordningar och maktrelationer, och utgår från intersektionen mellan genus och "ras". Hon talar om "rasifierat begär" riktat mot "den andre", ett begrepp som tyder på en exotifiering av människor som anses vara annorlunda och främmande. Vissa minoriteter anses vara mer autentiska, och blir därmed attraktiva och spännande i jämförelse med vita svenskar vars liv förstörts av det industriella moderna samhället. Det civiliserade samhället vänds till något negativt, men människorna där är likväl fortfarande civiliserade. Denna typ av exotifiering osynliggör den mångfald och variation som finns inom den framställda gruppen och är därmed lika problematiskt som all objektifiering.⁵⁷

Oscars Pripps och Magnus Öhlanders bidrag i antologin skildrar Nogger Black debatten, som bröt ut 2005 med organisationen Centrum mot Rasism (CMR) i spetsen. CMR uppmanade till bojkott mot GB Glace på grund av reklamkampanjen för Nogger Black, som CMR menade var rasistisk. I artikeln visar Pripp och Öhlander hur debatten visar två huvudsakliga sätt att se på rasism - det dominerade synsättet och det utökade synsättet. Det dominerande synsättet bygger på uppfattningen att riktig rasism tar sig uttryck i avsiktliga handlingar i kulturella sammanhang som kännetecknas av negativa attityder mot svarta. Detta förhållningssätt är i sin tur sammanflätat med den svenska självbilden, där Sverige ses som ett land som präglas av antirasism, humanism och tolerans. Det utökade synsättet bygger däremot på tanken att människor inte besitter en fri vilja. Pripp och Öhlander menar att det utökade synsätten bygger på ett normsystem, där individer kan påverka sina tankemönster men kan inte behärska följderna av sina handlingar. Rasismen har därmed ingen enskild upphovsman.⁵⁸

Maria Lindoffer och Maria Sundling utfärdade 2014 en B-uppsats vid namn *Hon ser! - En kvalitativ analys av hur rasism, sexism och exotifiering blir belyst och*

⁵⁶ Ibid, s. 38.

⁵⁷ Lundsström, Catrin, 2012, "Rasifierat begär, De andra som exotiska" i Hübinette, Tobias, Hörnfeldt, Helena, Farahani, Fataneh & León Rosales, René (red.), *Om ras och vithet i det samtida Sverige*, Mångkulturellt centrum, Tumba, s. 189f.

⁵⁸ Pripp, Oscar, Öhlander, Magnus, 2012, "Att uppfatta rasism i Sverige. Om glassreklam och normstrider" i Hübinette, Tobias, Hörnfeldt, Helena, Farahani, Fataneh & León Rosales, René (red.), *Om ras och vithet i det samtida Sverige*, Mångkulturellt centrum, Tumba, s. 85f.

kommuniceras genom instagramanvändaren "Svartkvinna". Uppsatsen syfte var att studera hur sexism, rasism och exotifiering uppmärksammas genom "Svartkvinna". De analyserar inläggen och dess utformning, och tittar närmare på inläggens ordval, struktur och teknik som "Svartkvinna" använder sig av för att övertyga följarna och skapa en trovärdighet. De studerar även hur "Svartkvinna" gestaltar personerna i inläggen genom att placera personer utifrån en "vi" grupp och en "dem" grupp.⁵⁹

I Selma Yohannes kandidatuppsats *Don't touch my hair - A Qualitative Study on Professional Norms and Meanings of Black Female Hair in Swedish Public Administration* undersöks uppfattningar och normer rörande afrosvenska kvinnors hår inom den svenska offentliga sektorn. Studien visar genom ett intersektionellt perspektiv hur neutralitets normen utsätter afrosvenska kvinnor inom den offentliga sektorn för kommentarer, blickar och beröring på grund av deras "avvikande" frisyrrer. Den intersektionella analysen indikerar hur normen för kvinnligt och professionellt hår beskrivs som rakt, och att afrosvenska kvinnor tas mer seriöst på arbetsplatsen om de presenterar en "neutral" frisyrr, och därmed anpassar sig efter normen.⁶⁰

Uppsatsen, i relation till den tidigare forskningen, bidrar med att tillämpa ett vardagsrasistiskt perspektiv på den offentliga debatten om rasism gentemot afrosvenska kvinnor. Den påvisar även hur samtida offentliga uttryck är uttryck för en beköad rasism, ett perspektiv som inte genomsyrar den tidigare forskningen.

⁵⁹ Lindoffer, Linnea, Sundling, Maria, *Hon ser! - En kvalitativ analys av hur rasism, sexism och exotifiering blir belyst och kommuniceras genom instagramanvändaren "Svartkvinna"*, B-uppsats i Medie-och kommunikations vetenskap, Lunds Universitet, 2014.

⁶⁰ Yohannes, Salem, *Don't touch my hair - A Qualitative Study on Professional Norms and Meanings of Black Female Hair in Swedish Public Administration*, Kandidatuppsats i Statsvetenskap, University West, 2014.

4. Analys av primärmaterialet

I följande avsnitt presenteras uppsatsens analys av det valda materialet, som är berättelser av afrosvenska kvinnor från Instagram kontot ”Svartkvinna” och dokumentären Raskortet. Analysens struktur består av tre delar där varje del representerar olika teman som identifierats i varje berättelse. De tre delarna presenteras genom rubrikerna *Skönhetsidealets uteslutning av afrosvenska kvinnor*, *Stereotypa föreställningar om afrosvenska kvinnor* och *Afrosvenska kvinnors tillskrivna tillhörighet*. Under varje del citeras följaktligen de utvalda berättelserna och analyseras utifrån van Dijks narrativanalys och narrativa schema, samt utifrån Philomena Esseds teori om vardagsrasism och bekönad rasism. Det narrativa schemat kommer appliceras på materialet för att visa på vilken narrativ struktur som berättelserna har. Under avsnittet *Vardagsrasismens ansikte* bakas delarna ihop och resultatet diskuteras.

Som beskrivet under avsnittet material är syftet med Instagram kontot ”Svartkvinna” och dokumentären Raskortet att belysa de strukturer av rasism gentemot afrosvenska som existerar i Sverige. Händelserna som beskrivs i materialet är händelser vilka inte alla människor anser är bidragande faktorer till rasismens reproduktion. ”Svartkvinna” skapades och Raskortet framställdes av anledningen att afrosvenskars upplevda rasism behöver uppmärksammas, och kvinnornas upplevelser påvisar att det är historier som är värda att undersökas. Hur dessa historier är uttryck för vardagsrasism och hur uttrycken påverkas av intersektionen mellan kön och utseende/stereotypa föreställningar om afrosvenskar är det som analysen syftar till att studera.

4.1 Skönhetsidealets uteslutning av afrosvenska kvinnor

Flera av berättelserna från ”Svartkvinna” och Raskortet visar hur afrosvenska kvinnors utseende inte faller inom ramen för den skönhetsnorm som existerar i Sverige. Inlägg 1 återges i följande citat: ”Gud det måste vara jättejobbigt att ha hår som dig. Jag menar,

önskar du inte att du hade rakt hår ibland? / frisör.”⁶¹⁶² Här kastas läsaren in i en situation utan att tillges någon bakgrundsinformation. Det framgår att berättelsen utspelar sig (1) på en frisörsalong där samtalet förs mellan frisören och kunden. Då inlägget avslutas med ”/frisör” tyder det på att den afrosvenska kvinnan är hos frisören (2) och är därmed kund. Komplikationen (3) uppstår när frisören antyder att den afrosvenska kvinnans hår är värre än annat hår, genom att utbrista att det måste vara ”jättejobbigt att ha hår som dig”. Frisören utvärderar (4) även situationen genom kommentaren ”önskar du inte att du hade rakt hår”, där hen antyder att den afrosvenska kvinnan borde önska att hon hade rakt hår. Detta leder i sin tur till slutsatsen (5) att rakt hår är bättre än det hår som den afrosvenska kvinnan har. Inlägg 2 speglar hur en afrosvensk kvinnas hår ses som speciellt vilket indikerar en positiv inställning, men som emellertid objektifierar kvinnan:

- Fan va coolt! - Vad fan gör du? - Men jag älskar sånt här hår, var bara tvungen! / Backslickkilles händer i mitt hår. Jag frågar vad som får honom att tro att han kan gå fram och klappa på folk som djur i bur. Hans vänner gapflabbar. Mina killkompisar tycker jag överdriver. - Sånt kan du väl bjuda på när du har så coolt hår? / Sturecompaniet, Sthlm.⁶³

Genom denna berättelse tillges läsaren mer bakgrundsinformation. Berättelsen utspelar sig (1) på en nattklubb i Stockholm mellan den afrosvenska kvinnan och en främmande man. Exakt vad för typ av händelse (2) det handlar om är svårt att urskilja, men det kan antas att den afrosvenska kvinnan pratar med sina vänner när den främmande mannen helt plötsligt tar i kvinnans hår, vilket indikerar berättelsens första komplikation (3). Att det sker plötsligt framstår genom att kvinnan reagerar med ”vad fan gör du”, vilket implicerar en stark reaktion på situationen medan den främmande mannen anser att den afrosvenska kvinnans hår är häftigt (4). Berättelsens andra komplikation (3) uppstår när kvinnan ifrågasätter mannens handling och dennes kompisar ”gapflabbar” och därmed tycker att situationen är väldigt rolig. En tredje komplikation (3) uppenbaras när

⁶¹ “SvartKvinna”, Instagram konto tillhörande Svartkvinna, senast hämtad 2015-01-12.

⁶² Kan liknas med berättelsen: ”Kan du ge råd om tofsar till min dotters hår? Ni har nästan samma, hennes är inte lika illa men nästan? / kund på Glitter” där det även framfår att den afrosvenska kvinnans hår inte tillhör den svenska normen och därmed inte ses som fint. “Svart Kvinna”, Instagram konto tillhörande Svartkvinna, senast hämtad 2015-01-12.

⁶³ “SvartKvinna”, Instagram konto tillhörande Svartkvinna, senast hämtad 2015-01-12.

den afrosvenska kvinnans kompisar anser att hon överdriver. Berättelsens slutsats (5) är att eftersom kvinnans hår är speciellt borde vem som helst tillåtas gå fram och dra i det. Inlägg 1 beskriver afrosvenska kvinnors hår som något negativt, som något ”jättejobbigt”, och därmed inte lika enkelt och lättskött som svenska kvinnors hår. Det framgår tydligt genom inlägg 1 att rakt hår utgör idealet. Då narrativ är en stor del i reproduktionen av normer visar inlägget således normen för hur kvinnligt hår borde se ut.⁶⁴ Utifrån inlägget förefaller det att normen för hår är det raka, skandinaviska håret, en norm som den afrosvenska kvinnan inte tillhör. Faktumet att frisören i inlägg 1 beskriver håret som ”jättejobbigt” gör berättelsen värd att belysa och som enligt van Dijk kvalificerar den som ett narrativ.⁶⁵ Inlägg 1 påvisar hur afrosvenska kvinnor faller utanför normen då deras hår utgör ett utseendemässigt problem, som uttrycks genom förödmjukande kommentarer. I inlägg 2 framställs afrosvenska kvinnors hår som speciellt, coolt och häftigt. Det framgår tydligt att den afrosvenska kvinnan i berättelsen inte känner sig bekväm med att någon tar i hennes hår då hon uttrycker att den främmande mannen klappar på henne som ett djur i en bur. Hon blir objektifierad på grund av att hennes hår är annorlunda och hennes hår går därmed emot den svenska normen som omfattar rakt hår. Den afrosvenska kvinnans utseende går således emot svenskheten. Då hennes utseende ses som annorlunda och coolt sker en exotifiering av kvinnan, som kopplas till föreställningen om att mörkhyade kvinnor kommer ifrån exotiska kulturer.⁶⁶ Även om mannen i berättelsen beskriver den afrosvenska kvinnans hår positivt bidrar det till en negativ struktur. Handlingen degraderar kvinnan till att inte vara en individ utan blir istället en representant för en exotisk kultur. Det är ofta denna positiva klang som gör vardagsrasistiska uttalande svåra att lägga märke till och väldigt enkla att förneka som rasism⁶⁷, något som uppsatsens analys kommer uppmärksamma fler gånger. När den afrosvenska kvinnan i inlägg 2 tydligt reagerar och visar att mannens agerande inte är okej möts hon av skratt och blir anklagad att överdriva, vilket därmed ger mannen rätten att definiera vad som är rasism och vad som inte är det.

⁶⁴ Teun A. van Dijk, i Mumby, (red.), s. 125.

⁶⁵ Ibid, s. 126.

⁶⁶ Essed, 1992 , s. 30-31 .

⁶⁷ Essed, i de los Reyes & Kamali (red.), s. 74.

Enligt Essed är anklagelser om överkänslighet ett av de vanligaste sätten att förneka rasism och ett av de vanligaste inslagen inom konceptet vardagsrasism.⁶⁸

Om berättelserna hade speglat konversationer mellan två vita svenskar hade samtalen och händelserna med stor sannolikhet inte utspelats på samma sätt, då det inte anses vara socialt accepterat att påpeka hur en annan människa ser ut i negativ bemärkelse eller dra i en okänd människas hår med argumentet ”jag älskar sånt här hår, var bara tvungen!”. Detta då två vita svenskar ingår i den västerländska normen och det däremellan inte existerar lika ojämlika maktförhållanden som mellan en afrosvensk kvinna och en vit svensk. En objektifiering av den afrosvenska kvinnan blir således mer accepterad då hon genom historiens gång setts som underordnad.⁶⁹ Enligt Essed är det delvis denna process som uttrycker hur vardagsrasism genomsyrar samhället, då båda händelserna utgör vardagliga praktiker där de afrosvenska kvinnorna blir marginaliserade på grund av sitt utseende.⁷⁰

Ett annat inlägg där en afrosvensk kvinnas utseende kommenteras som något positivt, samtidigt som en väldigt negativ bild av afrosvenskars utseende framställs är inlägg 3:

Jag, några kompisar och bekanta är på väg till en nattklubb. Jag går lite längre fram med en tjej jag precis träffat. Jag: - Vilka fina ögon du har! - Tack du med! Och asså du är så där fint svart, du är liksom inte blå, förstår du vad jag menar? Du måste vara blandad, är du mulatt? *Blir väldigt chockadd* - Nej, båda mina föräldrar är från Eritrea...- Nä , asså jag måste skaffa barn med en svarting så att de ser ut som dig. / vid Fasching, Sthlm (..) ⁷¹⁷²

Händelsen utspelar sig (1) i Stockholm, mellan den afrosvenska kvinnan och en tjej som hon precis träffat. De två är en del av en grupp människor som är påväg till en nattklubb när den afrosvenska kvinnan påpekar att den obekanta tjejen har fina ögon (2). Den

⁶⁸ Ibid, s. 83.

⁶⁹ Essed, 1991, s. 30.

⁷⁰ Essed, i de los Reyes & Kamali (red.), s. 79.

⁷¹ “*SvartKvinna*”, Instagram konto tillhörande Svartkvinna, senast hämtad 2015-01-12.

⁷² Liknas med berättelsen: ”-Du är den där tjejen på gymmet? - Vilket gym? Jag känner inte igen dig. - Du liknar en jättesnygg svart tjej på mitt gym bara. Men du är mycket snyggare, för du är lite ljusare, det är skitsnyggt! / Okänd man på krogen, Uppsala 2014” Även här uttrycks det en positiv beskrivning av den afrosvenska kvinnans utseende, som sedan sätts i relation till en negativ bild av hur afrosvenska kvinnor ”egentligen” ser ut och att ljusare hud blir ett steg närmare idealet som är vit hud. “*SvartKvinna*”, Instagram konto tillhörande Svartkvinna, senast hämtad 2015-01-12.

första komplikationen (3) uppstår när tjejen förklarar att den afrosvenska kvinnan är snygg då hon ser ut att vara mulatt och förtydligar påståendet med att säga ”du är liksom inte blå”. Den afrosvenska kvinnan känner sig chockad (4) och den andra komplikationen (3) uppstår när tjejen uttrycker att hon måste skaffa barn med ”en svarting”. Narrativet ger läsaren två slutsatser, den första (5) syftar på att människor med ljusare hudfärg är vackrare än människor med mörkade hudfärg, och den andra (5) syftar till att tjejen vill skaffa barn med en mörkhyad man för att således få vackra barn. Inlägget formulerar ett typiskt exempel för en positivt menad kommentar med koloniala inslag. Tjejen i berättelsen uttrycker att den afrosvenska kvinnan är snygg eftersom hon är ”fint svart, du är liksom inte blå”. Eftersom tjejen inleder påståendet med att påpeka att det finns en fin nyans av hudfärgen svart och avslutar med att den afrosvenska kvinnan inte är ”blå”, förutsätter det att det blåa i berättelsen är en ful nyans. Uttrycket innehåller en rasdiskriminerande struktur då det framgår att den afrosvenska kvinnan är mer privilegierad än andra afrosvenskar eftersom hon är lite ljusare, och visar på att skönhetsnormen som antyder att ljusare hud är vackrare än mörkare hud lever kvar än idag. Den afrosvenska kvinnan i berättelsen ses av tjejen som ett undantag från hur mörkhyade människor brukar se ut. Detta exemplifierar den process som vardagsrasismen kännetecknar, där socialiserade rasistiska föreställningar, som kan kopplas till den rasbiologiska rasismen, normaliseras och leder till att människor objektifieras på grund av hudfärg.⁷³ De kan komma till uttryck genom komplimanger och blir därmed svårare att utskilja som rasistiska, men under ytan existerar en negativ ton som skapar överordnade och underordnade människor. Tjejen i berättelsen objektifierar afrosvenska män genom att uttrycka att hon ”måste skaffa barn med en svarting”. Att säga ”svarting” om en afrosvensk man visar på ett rasifierat språkbruk, då ”svarting” i min mening är ett nedsättande ord som kan liknas vid n-ordet. Ordet kan kopplas till det koloniala kulturarvet och skapar en klyfta mellan afrosvenskar och vita svenskar. Hon objektifierar samtidigt barn då hon uttrycker att den enda anledningen till att hon vill vara med en afrosvensk är för att få barn med ett vackert utseende.

Victoria berättar i Raskortet om hur det är att utsättas för negativa kommentarer beträffande hennes hudfärg. Hon beskriver en upplevelse där en runt åtta årig flicka kommenterar hennes mörka hud:

⁷³ Ibid, s. 80.

Då var jag nere och stod och bytte om, då säger den här tjejen, hon står liksom och tittar på mig, (...) Så tittar hon på sin mamma då (...) och säger ”eh varför blir man så där svart?” och hon som var mamman (...) blev ganska paff, ”va vad menar du, skynda dig nu, klä på dig” (...) så titta hon på mig igen och så sa hon bara ”usch vad äckligt”. Och, det står ju massa folk omkring och hör det, och jag hör det, och på nått sätt (...) ska jag ta det? jag väntar på att den vuxna hon var med ska ta det, (...) jag väntar på att nån annan ska ta det, (...) jag orkar inte ta det! (...) Och alla hörde, det är också en sån grej när man utsätts för rasism (...) det blir så pinsamt!⁷⁴⁷⁵

Läsaren får genom berättelsen veta att Victoria står i ett omklädningsrum (1) och byter om samtidigt som en flicka står och stirrar på henne (2). Flickan frågar sin mamma varför man blir ”så där svart” följt av kommentaren ”usch vad äckligt” vilket är berättelsens första komplikation (3). Ytterligare en komplikation (3) förekommer när mamman ignorerar dotterns kommentarer och uppmanar henne att skynda sig. Victoria utvärderar situationen som pinsam eftersom flera i omklädningsrummet hörde vad flickan sa (4). Berättelsens slutsats (5) är att det är fel att vara mörkhyad. Det är fult och det är äckligt. På grund av mammans tystnad och ignorans, och faktumet att ingen annan i omklädningsrummet säger något, blir det enklare för dottern att tro att det faktiskt är hemsk och äckligt att vara mörkhyad. Eftersom ingen påpekar att det hon säger är fel, skapas uppfattningen att det hon säger är rätt. Tystnaden ger flickan intrycket att vit hud representerar en människas skönhet medan svart hud representerar det motsatta. Tystnaden skapar därmed en skönhetshierarki som placerar Victoria längst ned och gör så att hon hamnar i en underordnad position. Tystnaden hjälper till att förneka den rasistiska kontexten, eftersom ingen protesterar är yttrandet okej och därmed inte rasistiskt. Det visar hur vardagsrasismen som process smyger sig in i olika sammanhang utan att göra sig upptäckt och upprätthåller ojämna maktförhållanden mellan vita svenska kvinnor och afrosvenska kvinnor.⁷⁶ Tystnaden förstärker även Victorias ansvar, då den leder till att hon känner att situationen blir pinsam. Den leder

⁷⁴ Intervju med Victoria, i Karim, Holmberg Karim, *Raskortet*, 2014.

⁷⁵ Ett inlägg från ”Svartkvinna” som också visar på kopplingen mellan vardagsrasism och skönhetsidealet: ”Du är vacker för att vara en afrikansk kvinna. Jag menar, jag är ju liksom van vid vanliga tjejer. / man i statoilkö” Här är de ”vanliga tjejerna” de som faller innanför den rådande skönhetsnormen, som indikerar att det är vackrast att vara vit. Den afrosvenska kvinnan är ett undantag och faller i just denna situationen även inom normen, trots att hon inte är ljushyad. “*SvartKvinna*”, Instagram konto tillhörande Svartkvinna, senast hämtad 2015-01-12.

⁷⁶ Essed, i de los Reyes & Kamali (red.), s. 77.

till att hon skäms för sitt utseende och hennes utseende blir därmed ansvarigt för den rasistiska kommentaren. Detta förminskar flickans, och även mammans, ansvar att inte förtrycka andra människor på grund av utseende. Berättelsen visar också hur en bekönad rasism uttrycks, då det existerar en norm för hur svenska kvinnor ska se ut som grundar sig i en historisk kontext. Vita kvinnor har genom historien alltid representerat det som anses vara vackert med sin ljusa hud, lena kroppar och mjuka personligheter jämfört med mörkhyade kvinnor som avhumaniserades, sattes i slavarbete och därmed sågs som hårda, argsinta och smutsiga varelser.⁷⁷

4.2 Stereotypa föreställningar om afrosvenska kvinnor

Somliga berättelser från "Svartkvinna" innehåller stereotypa tankar över hur livet i Afrika ser ut, där det framkommer tydligt att människor från Afrika ses som en homogen grupp trots välkänd fakta, att Afrika är en världsdelen innehållande olika länder och befolkningsgrupper. Inläggen visar även hur afrosvenska kvinnors tillskrivs särskilda beteenden och egenskaper på grund av ursprung och hudfärg. Inlägg 4 återges nedan:

På lunchen under en studiedag: - Ursäkta, kan jag bara tränga mig förbi i kön, jag glömde att ta bestick till maten bara. - Men du behöver väl inga bestick? - Va?! - Nä, är det inte från Afrika du kommer ifrån? Då behöver du väl inga bestick! Äter inte ni med händerna? /mycket välutbildad manlig medarbetare⁷⁸

Det framgår tydligt att historien äger rum (1) på lunchen under en studiedag och att interaktionen sker mellan den afrosvenska kvinnan och hennes manliga medarbetare. Den afrosvenska kvinnan ursäktar sig och vill tränga sig förbi en kö för att ta bestick (2) vilket framgår tydligt då det är den manliga medarbetaren som reagerar på situationen och ifrågasätter kvinnans handling att hämta bestick till sin mat (3). Den manliga medarbetaren ifrågasätter även kvinnans ursprung vilket blir en ytterligare komplikation (3) och drar till sist slutsatsen (5) att den afrosvenska kvinnan inte behöver bestick då hon är från Afrika, eftersom alla där äter med händerna. Denna berättelse kan liknas

⁷⁷ Essed 1992, s. 30-31.

⁷⁸ "SvartKvinna", Instagram konto tillhörande Svartkvinna, senast hämtad 2015-01-12.

med inlägg 5: ”Han kommer fram och lägger sin jacka på mitt huvud: - Ja ni afrikanska kvinnor har ju det i blodet. Jag menar, ni har ju vattenfyllda krukor på huvudet hela tiden. /klasskompis.”⁷⁹ I denna situation framgår det inte lika tydligt vart historien utspelar sig (1) förutom att det rör sig om en vardaglig situation, då det är två elever som är delaktiga i historien vilket framkommer då inlägget avslutas med ”/klasskompis”. Den afrosvenska kvinnans klasskompis placerar sin jacka på hennes huvud, vilket utgör narrativets händelse (2) och komplikationen (3) uppstår när klasskompisen hävdar att afrikanska kvinnor går runt med vattenfyllda krukor på huvudet på daglig basis. Slutsatsen (5) blir således att afrosvenska kvinnor är biologiskt/genetiskt bättre än andra på att bära upp diverse saker med huvudet, då de härstammar från Afrika.

Dessa inlägg ger en tydlig bild över de stereotypa föreställningar som existerar om afrosvenskar i Sverige. Inlägg 4 uttrycker en djurisk bild av afrosvenskar då den manliga medarbetaren skeptiskt ifrågasätter den afrosvenska kvinnans val att ta bestick till maten. Detta visar på de koloniala strukturer som än idag lever kvar i samhällen och uttrycks genom vardagsrasism, där föreställningen att människor från Afrika anses vara ociviliserade varelser vars beteende skiljer sig från den västerländska människans.⁸⁰ Vardagsrasism enligt Essed består till stor del av generaliseringar av människor, som grundar sig i kolonialismens raskategorier och som tillskriver människor vissa egenskaper.⁸¹ I inlägg 4 syns denna generalisering genom konstaterandet att människor i Afrika inte äter med bestick, då den manliga medarbetaren anser att de är primitiva människor. Faktumet att den manliga medarbetaren är välutbildad tyder på att han är medveten, eller i alla fall borde vara medveten, om att en människas afrikanska påbrå inte indikerar huruvida hen äter med bestick eller inte. Detta antyder i sin tur att uttalandet kan varit menat som en ”skämtsam” kommentar eller dylikt, en kommentar som likväl objektifierar och förminskar den afrosvenska kvinnan och därmed innehåller en vardagsrasistisk struktur. Dessa ”skämtsamma” kommentarer kan vara typsik för vardagsrasistiska uttalanden⁸², då rasismen blir svårare att upptäcka eftersom den ofta

⁷⁹ “SvartKvinna”, Instagram konto tillhörande Svartkvinna, senast hämtad 2015-01-12.

⁸⁰ Essed 1996, s. 44.

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid, s. 13.

förnekas genom förklaringar som exempelvis ”jag menade inte det” eller ”det var bara ett skämt”. Inlägg 5 beskriver tydligt vilka föreställningar som existerar gentemot afrosvenska kvinnor, där det blir okej för klasskompisen att placera sin jacka på den afrosvenska kvinnans huvud för att hon är just kvinna som ursprungligen är från ett afrikanskt land. Detta visar på den enligt Essed bekönade rasism⁸³ som objektifierar afrosvenska kvinnor. Även tanken på att det är en del av afrosvenska kvinnors biologiska uppbyggnad att vara bättre på att bära föremål på huvudet kan kopplas till kolonialtidens rasbiologiska tankesätt. Att tillskriva människor vissa egenskaper på grund av etnicitet eller utseende påvisar rasistiska strukturer, även om klasskompisen skulle hävda att det är positivt att ”afrikanska kvinnor har det i blodet”. Klasskompisen upprätthåller även ett ”vi och dom” där den afrosvenska kvinnan hamnar i en underordnande position där hennes afrikanska ursprung blir annorlunda gentemot klasskompisens svenska modernitet. Detta framgår då klasskompisen talar om afrikanska kvinnor som ”ni”, och därmed framställer de som en grupp människor vars beteende skiljer sig från den grupp som klasskompisen tillhör.

Ett inlägg som påvisar hur vardagsrasism står i relation till afrosvenska kvinnors tillskrivna egenskaper är inlägg 6: ”- Jag dras inte till mörkhyade, eller alltså jag föredrar snälla, smarta tjejer. / Bekant.”⁸⁴ I detta inlägg kastas läsaren in i situationen och det ges ingen bakgrundsfakta. Berättelsen skildrar ett samtal mellan den afrosvenska kvinnan och hennes bekant (1)(2) där den bekanta uttrycker att mörkhyade kvinnor inte är lika attraktiva som snälla, smarta tjejer (3). Denna kompilation leder till slutsatsen (5) att mörkhyade kvinnor varken kan vara snälla eller smarta. Berättelsen visar tydligt hur den bekanta nedvärderar afrosvenska kvinnors intelligens och förmåga att vara snäll. Föreställningen att mörkhyade kvinnor besitter lägre intelligens än vita kvinnor kan kopplas tillbaka till kolonialtidens civilisations uppdrag och rasideologins resonemang, att mörkhyade människor var biologiskt ointelligenta jämfört med vita människor. Att afrosvenska kvinnor inte kan ses som snälla överrensstämmer med konceptet bekönad rasism, som är konstruktioner av rasifierad femininet. Mörkhyade kvinnor ses som motpoler till det vita kvinnliga, då vita genom historiens gång setts av

⁸³ Essed 1991, s. 31.

⁸⁴ “*SvartKvinna*”, Instagram konto tillhörande Svartkvinna, senast hämtad 2015-01-12.

patriarkatet som svaga, snälla och tystlåtna medan svarta kvinnor sågs som dominanta, hårda människor.⁸⁵

I intervjun med Tandi i dokumentären *Raskortet* berättar hon hur hennes mamma var den första svarta kvinnliga läkaren i Sverige och hur Tandi aldrig någonsin tänkt på betydelsen av det förens väldigt nyligen. Hon berättar även hur rasism är något som väldigt ofta kommit emellan henne och hennes mamma.⁸⁶ Hur faktumet att hennes mamma var mörkhyad fick henne att framstå som mindre kapabel att utföra sitt läkaryrke, även om så självklart inte var fallet:

Jag har också en stark bild av, eftersom mamma ju var läkare och (...) hade det hänt olyckor, asså om vi körde förbi nånstans där det hade skett en olycka så, så ville hon med en gång se om hon behövdes där såklart, det var ju hennes uppgift som läkare. Och jag minns bara att jag tänkte bara ah mamma, stanna inte, stanna inte, de vill inte ha dig. Att jag tänkte att hon inte var önskvärd liksom, fast hon, hon kanske var den enda läkaren i närheten liksom som kunde hjälpa till och som har räddat liv (...) så var min tanke bara att nej liksom, vi kör vidare, de vill inte ha dig.⁸⁷

I berättelsen beskriver Tandi en situation som hände flera gånger under hennes uppväxt. Det är en situation där hon och hennes mamma sitter i bilen (1) och kör förbi en olycka (2). Komplikationen Tandis rädsla för att mamman ska stanna och hjälpa till (3). Trots att mamman kanske var den enda läkaren i närheten blev Tandi obekvämd över känslan att hon skulle hjälpa till (4), då hon tänkte att mammans hjälp inte skulle vara önskvärd. Tandi uttrycker att hon således var rädd för att hennes mammas läkarkunskaper inte skulle uppskattas, på grund av att hennes mamma är mörkhyad (5). Berättelsen uttrycker att Tandi är rädd för att mamman, och även hon själv, ska bli utsatt för rasism om mamman stannar till vid en olycka för att hjälpa till. Denna rädsla baserar på att Tandi upplevt rasism flera gånger och inte vill att hon och hennes mamma återigen ska uppleva potentiella kränkningar. Tanken att hennes mamma inte var önskvärd som läkare kan kopplas till inlägg 6 och rasbiologins föreställningar om huruvida mörkhyade människors var kapabla till att utföra samma arbete som vita människor. Idag handlar diskussion inte längre om ”ras” utan istället om etnicitet och kultur, men kontentan är

⁸⁵ Essed, 1991, s. 32.

⁸⁶ Intervju med Tandi, i Karim, Holmberg Karim, *Raskortet*, 2014.

⁸⁷ Ibid.

densamma. Enligt Essed handlar det numera om minoritetsgruppers tillskriva kulturella egenskaper som inte är jämlika med de egenskaper som människorna inom den vita västerländska kulturen besitter.⁸⁸ Tandis berättelse exemplifierar hur vardagsrasismen blir en rutin i vardagslivet, någonting en människa blir van vid och därför alltid förväntar sig.⁸⁹ Tandi antog att hennes mamma skulle uppleva rasism om hon stannade bilen för att hjälpa till vid en olycka, eftersom rasism var någonting som hon tog för givet i sin vardag. Att förbereda sig på rasism redan innan den blivit upplevd är ofta ett medveten eller omedvetet val för att förhålla sig till rasism, för att skydda sig från den och därmed inte bli lika sårad när den väl dyker upp.

4.3 Afrosvenska kvinnors tillskrivna tillhörighet

Ett flertal av de publicerade inläggen på ”Svartkvinna” beskriver hur vita svenskar ifrågasätter afrosvenska kvinnors nationalitet och identitet. Inlägg 7 är ett sådant exempel:

Var kommer du ifrån? - Sverige. - Men du fattar, jag menar ju på riktigt. Ursprungligen liksom. - Ja, jag är på riktigt från Sverige. Min mamma är svensk. Min pappa är från Gambia. Jag är svensk. Från Stockholm, bött här hela mitt liv. - OK Gambia alltså, va kul! Min granne är från Tanzania! /Representant från Hyresgästföreningen⁹⁰⁹¹

I inlägg 7 framkommer det inte vart händelsen äger rum, men samtalet utspelar sig mellan den afrosvenska kvinnan och en representant på hyresgästföreningen (1). Representanten från hyresgästföreningen frågar den afrosvenska kvinnan vilket land hon kommer ifrån varpå hon svarar Sverige (2). Komplikationen (3), och därmed det som gör att historien får en vardagsrasistisk ton, uppstår när representanten ifrågasätter att kvinnan svarar Sverige, och ber henne berätta vartifrån hon kommer ”på riktigt”.

⁸⁸ Essed, 1996, s. 27.

⁸⁹ Essed, i de los Reyes & Kamali (red.), 72.

⁹⁰ “SvartKvinna”, Instagram konto tillhörande Svartkvinna,, senast hämtad 2015-01-12.

⁹¹ Liknas med inlägg:”Var kommer du ifrån? -Min pappa är amerikan och min mamma är svensk. -Ja, men var någonstans i Afrika kommer du ifrån? - Jag kommer inte ifrån Afrika, jag kommer ifrån Sverige och USA. -Jo, men alla svarta i USA kommer väl ifrån Afrika? Var någonstans i Afrika kommer du ifrån? - Alla vita människor i USA kommer väl från Europa? - Ja? -Brukar du fråga vita amerikaner var någonstans i Europa de kommer ifrån? -Nej? / Medstudent på Lärarhögskolan, Stockholm, 2005” “SvartKvinna”, Instagram konto tillhörande Svartkvinna, senast hämtad 2015-01-12.

Detta leder till ytterligare en komplikation (3) när kvinnan förklarar att hon är svensk, men att hennes pappa är från Gambia varav representanten identifierar henne som Gambian. Representanten uttrycker att det är kul att kvinnan är från Gambia (4) och det dras två slutsatser från berättelsen. Den första (5) är att kvinnan inte kan vara ”riktigt svensk” då hennes pappa kommer från Gambia, och den andra (5) är att människor från Gambia och Tanzania har ett automatisk samband då de kommer från länder i Afrika. I detta inlägg tar sig representanten friheten att tillskriva den afrosvenska kvinnan en identitet som stämmer överens dennes föreställningen om vad det innebär att vara svensk. Det framkommer tydligt att representanten inte anser att kvinnan är svensk på riktigt och markerar därmed en definition om vad det innebär att vara svensk. Denna definition omfattar inte människor vars förälder kommer från ett afrikanskt land. Den afrosvenska kvinnan blir därmed placerad i kategorin ”icke-svensk” helt ofrivilligt och blir definierad av någon annan, utan att ges några möjligheter att påverka hur hon framställs. Den afrosvenska kvinnans tillskrivna identitet och nationalitet visar således hur representanten ger sig själv företräde att tolka vem kvinnan är och vart kvinnan kommer ifrån, vilket enligt Essed upprätthåller rasprivilegier och vardagliga rasorättvisor. Detta eftersom de som ger sig själv ensamrätten att definiera människor ofta inte är mottagliga att känna igen vardagsrasism, samtidigt som de ofta förespråkar en verklighet fri från rasism.⁹² I likhet med inlägg 4 och 5, påvisar inlägg 7 hur representanten ser människor från Afrika som en homogen grupp och Afrika som en kontinent där alla länder nästan flyter samman. Detta i och med uttalandet ”OK Gambia alltså, va kul! Min granne är från Tanzania”. Uttalandet, i samband med att representanten definierar den afrosvenska kvinnan enligt egna kriterier, objektifierar kvinnan och sätter hennes gambianska ursprung i relation till representantens grannes tanzaniska ursprung. Representanten syftar på att de båda har någon form av kontakt baserat på ursprung, eftersom de båda är från samma kontinent. Detta drar fokus från den afrosvenska kvinnan, samt den afrosvenska grannen, som individer och det som innehar betydelse deras tillskriva homogena identitet. Att representanten även tycker att det är kul att kvinnan är Gambian ger uttalandena en positiv ton, vilket gör det svårt att vid första anblicken märka av de vardagsrasistiska tonerna i narrativet.⁹³ Ytterligare ett

⁹² Essed, i de los Reyes & Kamali (red.), s. 83.

⁹³ Essed, 1996, s. 13.

inlägg som visar hur afrosvenska kvinnor tillskriv en nationalitet som inte överrensstämmer med verkligheten, och som även visar på den exotifiering många afrosvenska kvinnor utsätts för är inlägg 8:

In kommer en man som lyser upp när han ser oss, han tittar på sina vänner, pekar på oss, skakar sina axlar, tar några snabba danssteg och säger högt: - Wow nice! Det känns som jag hamnat i Brasilien! Ingen av oss tre är från Brasilien. Vi berättar hur tråkigt och vanligt det är att bli objektifierad varpå han berättar för oss att det inte alls går till så i Sverige 2013. /känd svensk stå-uppkomiker, tv- och radioprofil på efterfest⁹⁴

Tre afrosvenska kvinnor befinner sig på en efterfest någon gång under året 2013 (1), varpå en en man närmar sig kvinnorna genom att dansa sig fram (2). Han börjar med att utvärdera (4) situationen genom uttrycket ”wow, nice” som sedan följs av att det känns som att han befinner sig i Brasilien , vilket blir narrativet första komplikation (3). När kvinnorna förklarar att ingen av de är från Brasilien, samt när de förklara hur tråkigt det är att bli objektifierad på grund av utseende utbrister mannen att ”det inte alls går till så i Sverige 2013”, vilket därmed blir berättelsens andra komplikation (3). Det går att två slutsatser från vardera komplikation, där den första slutsatsen (5) antyder att afrosvenskar kvinnors och brasilianska kvinnor ser likadana ut, och den andra slutsatsen (5) syftar till att afrosvenskar kvinnor objektifieras inte i dagens Sverige. Detta narrativ påvisar tydligt den övertalande ton som van Dijk menar att berättelser inkluderande minoriteter ofta har.⁹⁵ Mannen försöker övertala de tre kvinnorna att objektifiering av människor inte sker i Sverige, och förnekar därmed den rasism som många afrosvenskar kvinnor upplever, något som är väldigt vanligt inom vardagsrasismen.⁹⁶ Även om det tydligt framgår att de tre kvinnorna känner sig objektifierade då de påpekar det till mannen, anser sig mannen ändå veta att så inte är fallet. Han lyckas därmed suddas bort att hans uttalande innehöll några rasistiska strukturer genom att argumentera mot kvinnornas känslor, vilket sin tur framställer kvinnorna som om de inte är kapabla att utvärdera läget i olika situationer. Detta visar att mannen lägger anspråk på att tolka åt kvinnorna vad objektifiering är för något. Något som bidrar till objektifieringen och även en exotifiering av de tre kvinnorna är hans positiva inställning till att kvinnorna är

⁹⁴“SvartKvinna”, Instagram konto tillhörande Svartkvinna, senast hämtad 2015-01-12.

⁹⁵ Teun A. van Dijk, i Mumby, (red.), s. 126.

⁹⁶ Essed, i de los Reyes & Kamali, s.79.

på samma efterfest som han själv. Hans positiva inställning beror på att kvinnorna, enligt mannen, ser ut att vara från Brasilien. Han tillskriver därmed kvinnorna en nationalitet, och även en identitet, som inte stämmer överens med verkligheten. Precis som i inlägg 7 tar sig mannen friheten att definiera vem kvinnorna är. Det blir helt plötsligt lite spännande och exotiskt att kvinnorna befinner sig på efterfesten, en slutsats han drar efter att ha sett hur kvinnorna ser ut. Detta visar på den bekände rasism som enligt Essed spelar en stor roll inom vardagsrasismen, och vars struktur kan kopplas tillbaka till kolonialismen då kvinnor från vissa länder ansågs spännande om än ociviliserade.⁹⁷

Även intervjuerna med Victoria och Astrid påvisar hur andra människor tillskriver afrosvenska kvinnor en viss tillhörighet utan att ta hänsyn till kvinnornas egna åsikter. Victoria berättar hur hon ibland känner sig lurad till konversationer med människor som ifrågasätter hennes svenskhet:

De lurar in mig i samtal om, - ja var kommer du ifrån?, och jag glad i hågen så berättar jag, och så säger de - ja men är det inte fred i Etiopien nu, då kan du ju åka tillbaka? (...) asså jag såg det inte komma (...) och då kan jag känna såhär att fan nu släppte jag garden (...) jag måste ju vara med här nu, jag måste vara medveten om det här hela tiden (...) jag måste vara försiktigare än vad jag är.⁹⁸

Genom berättelsen så framkommer det att Victoria varit med om det här flera gånger, då hon inte beskriver att det är en specifik människa hon samtalat med utan börjar berättelsen med ”de lurar in mig i samtal”. Det framgår att berättelsen representerar samtal mellan Victoria och andra vita svenskar (1) där någon frågar vartifrån Victoria kommer, varav Victoria svarar Etiopien (2). Berättelsens komplikation (3) förefaller när någon helt plötsligt frågar Victoria om hon inte ska åka tillbaka till Etiopien, eftersom det råder fred där nu. En annan komplikation (3) från Victorias perspektiv uppstår när hon beskriver att hon släppte garden, att hon slutade skydda sig från förtryckande kommentarer. Två slutsatser kan dras från Victorias berättelse varav den första är att Victoria inte ses som svensk då hon har etiopiskt ursprung (5). Den andra är att Victoria måste vara mer försiktig när hon pratar med människor för att skydda sig själv mot

⁹⁷ Essed, 1991 s. 30-31.

⁹⁸ Intervju med Victoria, i Karim, Holmberg Karim, *Raskortet*, 2014.

rasism (5). Hon berättar även hur hon som lite förhöll sig till att hon själv var mörkhyad medan hennes mamma var vit:

Asså, jag ville väl spegla mig i henne som så många andra döttrar vill göra. Min mamma tyckte jag var jättevacker, det vackraste som fanns liksom, jag var inte lik henne på något sätt. Så tänkte jag, jag hade sett ett tv program om (...) om ormar och blivit jättefascinerad över det där att de ömsar skinn. (...) Någonstans så visste jag att det här stämmer nog inte, men jag tänkte så här för att stå ut, för att stå ut liksom med den hära oturen som jag haft, så är det nog så att jag snart kommer ömsa skinn.⁹⁹

I denna berättelsen får vi reda på att Victoria blickar tillbaka på när hon var liten (1) och hon berättar om hur hon en gång sett en tv program som handlade om ormar. Komplikationen som framställs (3) är att hon som liten tänkte att hon, precis som ormar, någon gång skulle ömsa skinn. Ytterligare en komplikation (3) uppenbaras i början av berättelsen då Victoria uttrycker att hon inte är lik sin mamma ”på något sätt”. Dessa tankar baseras på Victorias behov att stå ut med sig själv, då hon känner att hennes hudfärg representerar en otur i livet (4). Berättelsens slutsats (5) är att Victoria inte känner tillhörighet med sin mamma då de har olika hudfärg. Den första berättelsen av Victoria visar hur hon själv måste försvara sig mot rasism, hur hon alltid måste vara medveten om kommentarer från andra människor och hur hon måste förhålla sig till sin tillhörighet och vara försiktigt när hon konverserar med människor hon inte känner. Berättelsen innehåller, i enlighet med van Dijks narrativanalys,¹⁰⁰ negativa och argumenterande resonemang. Victoria får höra att hon borde åka tillbaka till Etiopien eftersom hon för det första inte är svensk och för det andra råder det fred i landet, vilket tydligt visar att hur Victoria blir påtvingad en identitet av en främmande människa, som hon själv kanske inte instämmer med. Victoria ger även sig själv skulden för den rasism hon utsätts för, istället för att ifrågasätta den person som gav henne den rasistiska kommentaren. Hon anger sin egen oförsiktighet som en anledning till rasismen hon upplever. Detta visar hur afrosvenska kvinnor blir ansvariga för sin upplevda rasism, något som spelar en stor roll inom vardagsrasismens huvudformer. Essed framställer att människor tillhörande den västerländska normen förnekar rasism genom att lägga över ansvaret på minoritetsgrupper, eftersom minoriteterna skapar rasismen genom sin blotta

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Teun A. van Dijk, I Mumby (red.), s. 126.

existens.¹⁰¹ I likhet med Tandis berättelse blir även Victorias berättelse ett bevis på hur vardagsrasism är något som tas för givet. Victoria berättar att hon måste hålla garden uppe, och om hon släpper den för en sekund så kan hon känna av rasismen som finns runt omkring henne. Hon måste skydda sig genom att alltid anta att rasismen finns där, för om hon inte gör det så gör den mer skada. I den andra berättelsen beskriver Victoria hur hon försöker berättiga sin tillhörighet med sin vita mamma genom att föreställa sig hur hennes mörka hudfärg försvinner. Denna berättelse kan ses som ett resultat av de normer som existerar i Sverige, där tillhörighet definieras av vilken hudfärg en människa har. Enligt vithetsnormen kan en afrosvensk kvinna inte ha en biologisk vit svensk förälder och kan därmed heller inte vara fullt svensk. Berättelsen beskriver även den emotionella effekten av upplevd rasism, och hjälper till att markera hur erfarenheter utgör en stor del av vardagsrasismens realitet och hur vardagsrasism grundar sig i ojämlika maktförhållanden som inbegriper vithetens privilegier där den vita (i detta fallet) svenska kulturen får företräde, och därmed tas för given.¹⁰²

Astrid berättar hur hon ser sig själv som svart, något som hon ser som representativt av sitt afrikanska ursprung.¹⁰³ Hon presenterar även sig själv som svensk och beskriver hur det skapar diskussioner:

Det har varit så mycket diskussioner. - Ja men du är ju vit eller, - du är nästan vit, som om det vore en present. Och den presenten vill jag inte ha, att någon annan väljer tillhörighet för mig. Svensk ja, jag är jättesvensk. Jag är full med värmländska sjöar och skogar och det värmer gott. Men jag är också etiop även om jag inte är uppväxt där.¹⁰⁴

Utifrån berättelsens inledning förstår läsaren att Astrid upplevt många konversationer rörande hennes hudfärg. Det framgår att berättelsen representerar diskussioner mellan Astrid och andra människor (1) där samtalen handlar om Astrids hudfärg (2). Komplikationen (3) tydliggörs genom att människor uttrycker att Astrid ”nästan” är vit, något som Astrid går emot då hon upplever att någon annan definierar vem hon är (4). Berättelsens slutsats (5) är att människor tillskriver Astrid som mer svensk än andra

¹⁰¹ Essed 1996, s. 10.

¹⁰² Essed, i de los Reyes & Kamali, s. 72-74.

¹⁰³ Intervju med Astrid, i Karim, Holmberg Karim, *Raskortet*, 2014.

¹⁰⁴ Ibid.

afrosvenskar, då Astrids mörka hud är av det ljusare slaget. Det framgår tydligt av Astrids berättelse att svenskhet definieras utifrån hudfärg. Det blir svårt för Astrid att förklara hur hon är både svensk och etiop, då det framställs som att en människa bara kan vara antingen eller. Genom berättelsen syns det Astrids ljusa hud ses som ett privilegium, där hon ses som jämlik med andra svenskar på grund av hennes nästan vita hud. Astrid klassas inte in i definitionen av "den andre" då hennes utseende stämmer mer överens med den svenska normen¹⁰⁵, jämfört med Victoria, som likt Astrid har en svensk och en etiopisk förälder.

¹⁰⁵ Essed, 1996, s. 26.

5. Vardagsrasismens ansikte

I följande avsnitt sammanfattas och diskuteras analysens resultat för att synliggöra hur uppsatsen uppnått sitt syfte och besvarat frågeställningarna.

Genom analysen framkommer det tydligt att de afrosvenska kvinnornas berättelser är uttryck för vardagsrasism och bekönad rasism i en svensk kontext. Berättelserna demonstrerar hur vardagsrasism kommer till uttryck genom vardagliga praktiker, exempelvis hos frisören, på väg till festen, på festen, i trapphuset, på arbetsplatsen, i omklädningsrummet. Listan kan göras längre än undersökningens demonstration, och omfattar allt som hör till vardagen. Den kommer till uttryck genom en bekönad rasism, där rasifieringen av afrosvenska kvinnor påverkas av samhällets konstruktion av genus. Den historiska kontexten har påverkat rasifieringen av afrosvenska kvinnor, då mörkhyade kvinnor under kolonialtiden sågs som hårda, argisinta och sexuellt promiskuösa. De motsatte därmed den vita patriarkala synen på femininet och kvinnlighet, och blev således avhumaniserade. Genom materialet ter den sig i positiva kommentarer, där exempelvis afrosvenska kvinnor blir berömda för att vara ljushyade och därmed ett steg närmre det svenska skönhetsidealet, eller så är deras utseende speciellt och annorlunda och representerar därmed en exotisk kultur. Den ter sig i elaka kommentarer där ansvaret för rasism läggs över på den kränkta kvinnan. I analysen framkommer det flera gånger hur de afrosvenska kvinnorna känner skuld för sin upplevda rasism, hur rasismen åberopar en pinsamhet och hur det blir de afrosvenska kvinnornas ansvar att undvika rasismen. Den tillskriver afrosvenska kvinnor egenskaper och beteenden utifrån kön och etnicitet kopplat till kolonialismens och rasbiologins vetenskaper, och ger vita svenskar tolkningsföreträde över huruvida afrosvenska kvinnor är svenska eller inte. Den tas för given av sina offer eftersom den består av orättvisor som förekommer så ofta att de normaliseras, och därmed förnekas den av sina förövare. Uppsatsens material exemplifierar den process som vardagsrasismen innebär - ojämna maktförhållanden som underordnar afrosvenska kvinnor, vars uttryck är diffusa kommentarer som är svåra att ta på och blir därmed accepterade som en del av vardagen.

I uppsatsens inledning skrev jag hur den svenska självbilden börjat ifrågasättas under 2014. Hur en debatt om rasism och antirasism tagit fart och hur ord som afrofobi, rasifiering, exotifiering och objektifiering började genomsyra diskussionerna. Under 2014 sprack föreställningen om Sverige som antirasismens förespråkare en aning. Föreställningen om Sverige som ett land där människors olikheter värderas lika och där alla inkluderas till svenskheten kritiserades. I Afrofobirapporten som publicerades i februari 2014 hävdas det att Sverige lider av en färgblindhet som gör det omöjligt att tala om "ras" i relation till rasism.¹⁰⁶ Istället pratar vi i Sverige idag om människors etniska och kulturella skillnader, begrepp som förskönar den rasistiska retoriken och upprätthåller den svenska självbilden. Raderingen av rasbegreppet försvårar identifieringen av rasism. Hübinette, Hörnfeldt, Farahani och Rosales menar i sin antologi att när ordet "ras" byts ut mot ordet etnicitet uppstår en förvirring, där gränsen mellan rasism och antirasism blir diffus och rasism blir således svår att upptäcka.¹⁰⁷ Olika "raser" existerar självklart inte i någon biologisk mening, "ras" är emellertid ett socialt konstruerat begrepp som frambringar normsystem och strukturer där västerländska vita samhällen ses som överordnande. Dessa normsystem och rasistiska strukturer har inte försvunnit trots rasbegreppets försvinnande, det har snarare lett till att rasismen gömts inom den svenska självbilden och normaliserats, och således kommer till uttryck i form av vardagsrasism.

Uppsatsens primärmaterial, berättelser från Instagram kontot "Svartkvinna" och dokumentören Raskortet, är samtida offentliga uttryck som varit en stor del i den offentliga debatten och representerat en hög röst inom motståndet mot rasism. "Svartkvinna" och Raskortet skapades för att uppmärksamma den rasism som afrosvenskar i Sverige utsätts för och att således skapa debatt. De båda öppnar upp dörrar för nya perspektiv. Uppsatsen bidrar med att tillämpa ett vardagsrasistiskt perspektiv på den offentliga debatten, för att därmed tränga djupare ner i diskussionen om rasism och visa hur olika uttryck består av olika typer av förtryck. Uppsatsen identifierar således hur debatten om rasism i Sverige inte enbart förhåller sig till den institutionella diskrimineringen. Det är otroligt viktigt att förstå hur vardagsrasismen smyger sig in i alla vardagliga sammanhang och att händelserna utgör

¹⁰⁶ Mångkulturellt centrum, 2014. s. 7.

¹⁰⁷ Hübinette, Hörnfeldt, Farahani, & León Rosales, 2012, s. 14.

en del av vardagen. Narrativen som analyserats i uppsatsen beskriver vardagliga handlingar som i sig självt inte är speciella. Det är på grund av de afrosvenska kvinnornas närvaro och de koloniala strukturer som existerar i vårt samhälle som bidrar till narrativens betydelse. Narrativen är skapade för att demonstrera hur rasism existerar i alla vardagliga sammanhang i en svensk kontext, och visa hur afrosvenska kvinnor upplever rasism i situationer där vita svenskar kvinnor inte kan identifiera den, eftersom de aldrig kommer utsättas för den. En vit svensk kvinna hade förmodligen inte ställts frågan ”vart kommer du egentligen från?” om hon presenterat sig som svensk, eller fått höra att hon ”är sådär snyggt vit” eller att hon är äcklig på grund av sin vita hudfärg. En vit svensk kvinna hade heller aldrig ansetts vara ointelligent eller ociviliserad på grund av sin hudfärg, och det är mycket ovanligt att människor går fram och drar i främmande vita kvinnors hår av anledningen att det är coolt. Genom narrativens uppbyggnad kastas läsaren in i en delvis bekant situation, en situation som beskriver en vardaglig händelse som alla kan relatera till. Detta gör i sin tur att läsaren berörs starkare när berättelsens rasistiska komplikation uppenbaras, oavsett om läsare kan relatera till upplevd rasism eller inte.

Det offentliga rummet är följaktligen sällan tryggt då det alltid är anpassat efter den svenska normen. Vithetsnormen tillskriver afrosvenska kvinnor i Sverige en nationalitet, en identitet, olika personlighetsdrag, bestämmer huruvida de är vackra eller inte, på grund av utseende, hudfärg, kön, kultur och ursprung. Den vita majoriteten skapar dessa egenskaper för att framställa sig själv som överordnad, för att sedan beskylla afrosvenska kvinnor för att inneha egenskaperna. Avslutningsvis är vardagsrasism gentemot afrosvenska kvinnor ett existerande problem inom det svenska samhället. Uppsatsens primärmaterial exemplifierar hur vardagsrasismen kan komma till uttryck och hur den till en början kan vara svår att upptäcka. Men när en människa väl börjat se den, syns den överallt. Det enda du behöver göra är att öppna ögonen.

Referenser

Litteratur

Arbouz, Daphne, 2012, "Vad betyder det att inte känns sig hemma där man är född och uppvuxen? Om mellanförskap i dagens Sverige" i Hübinette, Tobias, Hörnfeldt, Helena, Farahani, Fataneh & León Rosales, René (red.), *Om ras och vithet i det samtida Sverige*, Mångkulturellt centrum, Tumba.

Essed, Philomena, *Diversity: gender, color, and culture*, University of Massachusetts Press, Amherst, 1996.

Essed, Philomena, *Understanding everyday racism: an interdisciplinary theory*, Sage, Newbury Park, 1991.

Essed, Philomena. 2005. "Vardagsrasism". I Paulina de los Reyes & Masoud Kamali (red.), *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, 71–94. SOU 2005:41. Stockholm: Fritze.

Hübinette, Tobias, Hörnfeldt, Helena, Farahani, Fataneh & León Rosales, René (red.), *Om ras och vithet i det samtida Sverige*, Mångkulturellt centrum, Tumba, 2012.

Lundsström, Catrin, 2012, "Rasifierat begär, De andra som exotiska" i Hübinette, Tobias, Hörnfeldt, Helena, Farahani, Fataneh & León Rosales, René (red.), *Om ras och vithet i det samtida Sverige*, Mångkulturellt centrum, Tumba.

Pripp, Oscar, Öhlander, Magnus, 2012, "Att uppfatta rasism i Sverige. Om glassreklam och normstrider" i Hübinette, Tobias, Hörnfeldt, Helena, Farahani, Fataneh & León Rosales, René (red.), *Om ras och vithet i det samtida Sverige*, Mångkulturellt centrum, Tumba, 2012.

Schmauch, Ulrika, *Den osynliga vardagsrasismens realitet*, Sociologiska institutionen, Umeå universitet, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2006.

Teun A. van Dijk, "Stories and Racism", I Mumby, Dennis K. (red.), *Narrative and social control: critical perspectives*, Sage Publications, Newbury Park, Calif., 1993.

Vetenskapliga rapporter

Afrofobi: en kunskapsöversikt över afrosvenskars situation i dagens Sverige, Mångkulturellt centrum, Tumba, 2014.

Kalonaityté, Viktorija, Kawesa, Victoria & Tedros, Adiam, *Att färgas av Sverige: upplevelser av diskriminering och rasism bland ungdomar med afrikansk bakgrund i Sverige*, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Stockholm, 2007.

Uppsatser

Lindoffer, Linnea, Sundling, Maria, *Hon ser! - En kvalitativ analys av hur rasism, sexism och exotifiering blir belyst och kommuniceras genom instagranvändaren "Svartkvinna"*, B-uppsats i Medie-och kommunikations vetenskap, Lunds Universitet, 2014.

Yohannes, Salem, *Don't touch my hair - A Qualitative Study on Professional Norms and Meanings of Black Female Hair in Swedish Public Administration*, Kandidatuppsats i Statsvetenskap, University West, 2014.

Elektroniska källor

Backström, Kyeyune, Valerie, Diaz, Astorga, Camilla, Kiros, Judith och Quezada, Echeverria, Mireya, *Vilka är rummet*, <http://www.rummets.se>, senast hämtad 2015-01-12.

Instagram, "Press News", <http://instagram.com/press/>, senast hämtad 2015-01-12.

Ndow Norrby, Fanna. 2014. "Det är jag som är Svartkvinna". [http://www.svt.se/opinion/det- ar-jag-som-ar-svartkvinna](http://www.svt.se/opinion/det-ar-jag-som-ar-svartkvinna), senast hämtad 2015-01-12

"Svart Kvinna", Instagram konto tillhörande Svartkvinna, <http://instagram.com/svartkvinna>, senast hämtad 2015-01-12.

Yifter-Svensson, Feli, "Det var lite lättare att andas under 2014", *Svenska Dagbladet*, 2015-01-02, <http://www.sydsvenskan.se/kultur--nojen/det-var-lite-lattare-att-andas-under-2014/>, senast hämtad 2015-01-12

Dokumentär

Karim Osmond, Karim, Holmberg, Marie, *Raskortet*, Föreningen Film för Framtiden, Svenska Filminstitutet, 2014, <http://vimeo.COM/87385655>, senast hämtad 2015-01-12.

Lagerström Louise, *Raskortet Filmhandledning*, Föreningen Film för Framtiden, 2014.